

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Чорноморський національний університет

імені Петра Могили

Кафедра обліку і аудиту

РЕВА ІВАН ОЛЕКСАНДРОВИЧ

Екологічний облік: проблеми оцінки, стан та перспективи розвитку.

Кваліфікаційна робота магістра на здобуття
ступеня вищої освіти: магістр
галузі знань: 07 «Управління та адміністрування»
спеціальності: 071 «Облік і оподаткування»
за освітньо-професійною програмою «Облік і аудит
підприємницької діяльності»

Керівник кваліфікаційної роботи магістра:
Кандидат економічних наук,
доцент Руденко Н.О.

Рецензент:
Кандидат економічних наук,
доцент Дранус В.В.

Миколаїв 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	3
1.ТЕОРЕТИКО-ЕКОНОМІЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ СУТНОСТІ ЕКОЛОГІЧНОГО ОБЛІКУ	8
1.1.Економічна сутність та походження екологічного обліку	8
1.2. Нормативно –правова база функціонування екологічного обліку	18
2. МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ ЕКОЛОГІЧНОГО ОБЛІКУ	27
2.1.Оцінка ступеню ведення екологічного обліку	27
2.2.Сутність та методика економіко-екологічного аналізу	32
2.3. Методичні принципи побудови економіко-екологічного аналізу	39
3.ЕКОНОМІКО-ЕКОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ПАТ ЗМК "ЗАПОРІЖСТАЛЬ"	44
3.1. Аналіз фінансового стану ПАТ ЗМК "ЗАПОРІЖСТАЛЬ"	44
3.2.Економіко-екологічний аналіз ПАТ ЗМК "ЗАПОРІЖСТАЛЬ"	52
4.ІНТЕРПРЕТАЦІЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ОБҐРУНТУВАННЯ РЕКОМЕНДАЦІЙ З УДОСКОНАЛЕННЯ ВЕДЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ОБЛІКУ	60
ВИСНОВКИ.....	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	67
ДОДАТКИ.....	74

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасний соціально-економічний розвиток України часто супроводжується погіршенням якості околиць природного середовища із-за екологічно небезпечного природокористування внаслідок непродуманих економічних рішень. Довготривала господарська діяльність, яка проводиться без урахування існуючої і прогнозованої ситуації довколишнього природного середовища, приводить до різкого погіршення екологічного стану в Україні, а це певним чином викликає виникнення економічних проблем.

На нинішньому етапі розвитку людства все більше уваги необхідно приділяти питанням ефективності екологічного контролю та управління, важливе місце в яких посідає дотримання норм і правил охорони природи на всіх етапах реалізації будь-якого проекту. Основні принципи діяльності, базові технічні та технологічні пропозиції, підпорядковані цій парадигмі, мають визначатися і відповідним чином оцінюватися ще на стадії підготовки та розгляду плану.

Важливий аспект діяльності держави це визначення характеру і ступеня потенційної дії будь-якого запланованого до реалізації задуму на довколишнє середовище, очікуваних екологічних та пов'язаних із ними соціальних чи економічних наслідків у ході реалізації подібного проекту, а надто вироблення заходів щодо забезпечення раціонального використання природних ресурсів й охорони довколишнього світу від шкідливих впливів відповідно до вимог екологічного законодавства.

Оцінення ефективності вжитих економічними суб'єктами заходів стосовно забезпечення паритету екологічності та економічної ефективності розвитку регулюється в Україні значним масивом нормативно-правових актів різного рівня, спрямованості та суб'єктності, що потребує проведення його аналізу на предмет відповідності та адекватності сучасним викликам. На новітньому етапі розвитку економіки й суспільства здійснюється розробка і впровадження таких методів ведення сільського господарства, які б

враховували природні залишки в бік мінімального шкідливого впливу або призводили до покращення природного потенціалу, потребує від суб'єктів господарювання аналізу впливу на довколишнє природне оточення та проведення заходів охорони природи.

Основним інструментом, покликаним вирішити цю проблему на рівні підприємства, є екологічний облік або екологічний облік. Наукові дослідження й практичний досвід говорять про те, що затрати й зобов'язання, викликані природоохоронною роботою, стають так значними, що негожа увага до них значно підвищує ризик неправильної оцінки фінансового стану підприємств і організацій, яка формується бухгалтерським обліком і звітністю. Це виражається в об'єктивності та ефективності управлінських рішень, котрі утворюють екологічну спроможність господарських організацій, що може істотно змінити інвестиційну привабливість та рівень ризику, конкурентоспроможність та імідж підприємства в цілому.

Українські вчені й практики у різний час зробили великий вклад в дослідження та формування правових, організаційних, методичних, економічних основ формування й розвитку екологічного обліку і екологічної звітності. Задля організації на підприємстві комплексного екологічного обліку потрібна комплексна система екологічних оцінок, котра сприяє вияву "вузьких місць" підприємства і направлена на скорочення екологічних ризиків.

При цьому економічні, організаційні, методичні й нормативно-аналітичні площини екологічного обліку й звітності у порядку екологічного менеджменту є слабо дослідженою сферою екологічного забезпечення на усіх рівнях фінансово-господарського та управлінського функціонування із урахуванням галузевої специфіки.

В умовах перспективи вибору фірмою облікової політики особливе значення набуває вивчення питань формування й функціонування інтегрованого екологічного обліку й звітності.

Питання екологічного обліку досліджувалось в роботах таких авторів Беренда Н.І., Остапенко Н.В., Прокопишин О.С., Гнатишин Л.Б., Замула І.В.,

Папінко В.З., Свято Н.В. проте деякі питання екологічного обліку залишились недостатньо розкритими.

Метою роботи є розробка пропозицій щодо напрямів удосконалення екологічного обліку підприємства з метою посилення його конкурентних позицій на ринку.

В ході виконання роботи задля досягнення означеної мети, виконаємо наступні **задачі**:

- розкрити економічну сутність та походження екологічного обліку;
- дослідити нормативно-правову базу функціонування екологічного обліку провести оцінку ступеню ведення екологічного обліку;
- вивчити сутність та методикку економіко-екологічного аналізу;
- навести методичні принципи побудови економіко-екологічного аналізу;
- проаналізувати фінансового стану ПАТ ЗМК "ЗАПОРІЖСТАЛЬ";
- провести економіко-екологічний аналіз ПАТ ЗМК "ЗАПОРІЖСТАЛЬ";
- здійснити інтерпретацію результатів дослідження та обґрунтування рекомендацій з удосконалення ведення екологічного обліку.

Об'єктом дослідження визначено особливості екологічного обліку та аналізу на матеріалах ПАТ ЗМК "ЗАПОРІЖСТАЛЬ".

Предметом дослідження виступають теоретичні та методологічні складові екологічного обліку та еколого-економічного аналізу.

Методи дослідження В процесі дослідження використовувались загальні та спеціальні методи наукового пізнання, зокрема: методи теоретичного пізнання та порівняння – при дослідженні економічної сутності екологічного обліку та аналізу; абстрагування та узагальнення – в процесі дослідження підходів до трактування та методології обліку і аналізу; аналіз і синтез – для дослідження економічних показників ПАТ ЗМК "ЗАПОРІЖСТАЛЬ" та ефективності його екологічної роботи.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в узагальненні теоретичних та методичних підходів до екологічного обліку, а також аналіз екологічності ПАТ ЗМК "ЗАПОРІЖСТАЛЬ".

Інформаційна база для проведеного дослідження в ході написання роботи було опрацьовано праці вітчизняних та зарубіжних науковців у сфері економіки, екології та екологічного менеджменту, також досліджено фінансову звітність аналізованого підприємства та регіональні доповіді стосовно складу та розміру забруднень повітря.

Коротка характеристика розділів: У першому розділі охарактеризовано сутність екологічного обліку, наведені основні принципи його ведення, а також описано складові частини, інформація стосовно яких формує значний вплив на якість екологічного обліку. Ще в розділі наведені основні стандарти екологічного менеджменту та вказано ключові законодавчі акти, що стосуються діяльності підприємств та зокрема, сфери екологічності.

Другий розділ більш чітко описує практичні аспекти ведення обліку, оскільки наводиться методика екологічного обліку, розкривається документація. Також розділ характеризує проведення аналізу, розкриває підходи вчених до трактувань сутності та методології екологічного аналізу та обліку.

У третьому розділі проведено аналіз та оцінку показників фінансового стану ПАТ ЗМК "ЗАПОРІЖСТАЛЬ", наведено висновки стосовно ключових показників звітності. Також розділ містить аналіз стану забруднень досліджуваного підприємства, також визначено його місце серед аналогічних підприємств.

Четвертий розділ містить інтерпретацію результатів дослідження та обґрунтування рекомендацій з удосконалення ведення екологічного обліку на ПАТ ЗМК "ЗАПОРІЖСТАЛЬ".

Обсяг і структура кваліфікаційної роботи складається з вступу, чотирьох розділів з підпитаннями, висновків, додатків. Робота налічує 73

сторінок машинописного тексту, містить 5 рисунків, 15 таблиць, додатки, 60 використаних джерел.

1. ТЕОРЕТИКО-ЕКОНОМІЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ СУТНОСТІ ЕКОЛОГІЧНОГО ОБЛІКУ

1.1. Економічна сутність та походження екологічного обліку

Сучасна економіка не здатна обійтися без екологічного механізму. Вагоме значення екологічної економіки займає сама природа, та в ній - результативне використання природно-ресурсного запасу і відновлення так названої якості довколишнього середовища. Користування природою об'єктивно є вихідною умовою початку того або іншого різновиду господарської діяльності та найважливішим мірилом її підсумкової ефективності.

Аналіз та контроль повноти й ефективності природоохоронної діяльності на підприємствах, а ще й за відмінними формами впливу функціонування підприємства на оточуюче середовище, без екологічного обліку неможливий. Окрім того, брак повноцінної інформації щодо процесів користування природними ресурсами господарюючих суб'єктів утворює широке коло проблем в різних групах користувачів еколого-економічних даних, а також підвищує усю сукупність суспільних, виробничих й фінансових ризиків. Всесвітня тенденція конкуренції чітко вказує на пріоритет екологічно чистої продукції, чи робіт або послуг, утворення екологічно чистих технологій.

За останні три десятиліття в переважній більшості країн, беручи до уваги в першу чергу розвинуті, спостерігається значне збільшення затрат на охорону оточуючого середовища. Їх загальна вартість зараз являє собою десятки й сотні мільярдів доларів, та вони значною мірою відшкодовуються підприємствами – користувачами природних ресурсів. Спроби окреслити параметри довколишнього середовища у системі обліку й звітності підприємств ряду країн стали проводитися в 70-х роках ХХ століття. Однак наполеглива увага до обліку цих витрат і управління ними стала привертатися лише на початку 90-х років ХХ століття [1].

У 90-х роках великі підприємства промисловості були вимушені підкорятися зростаючій кількості державних нормативних актів із охорони

оточуючого середовища. Згідно із законодавством, на багатьох підприємствах прийнята політика щодо діяльності з охорони природи та програма її реалізації. Спочатку бухгалтерський облік не приймався як знаряддя управління природоохоронною роботою, та не зважаючи на жваве зростання витрат та зобов'язань західних фірм, котрі пов'язані із екологічною діяльністю, вони не були відображені у фінансовій звітності. Наприклад, Агентство із охорони оточуючого середовища в США визначило 27000 місць захоронення відходів, які, за оцінками, потребують 1 мільярда доларів для очищення. На таку суму повинні були звернути увагу бухгалтери, але цього не відбулося, зазначену суму не включили до фінансової звітності відповідальних за це організацій. Багато підприємств не бажали визнавати масштаби свого забруднення довколишнього середовища й вартість можливостей його очищення, оскільки це позначилося б на вартості їх акцій [2].

В той час традиційні знаряддя економічного аналізу не дозволяли керівникам достеменно визначати за їх допомогою, настільки ефективно вживаються екологічні стратегії та як економічна політика позначається на стані довколишнього середовища. Приміром, екологічні витрати – затрати, які варто компенсувати задля підтримки усього комплексу природних ресурсів на рівнях, котрі відповідають початку згаданого періоду, – як і раніше майже виключаються зі складу економічного аналізу із використанням традиційних знарядь обліку.

Грандіозним поворотним пунктом визнано проведення в 1992 році Конференції Організації Об'єднаних Націй із питань оточуючого середовища й розвитку (зустріч найвищого рівня "Планета Земля"), на котрій було прийнято Порядок денний на XXI ст. стосовно забезпечення незмінного розвитку, там вперше висунули концепцію екологічного обліку мовби інструменту провадження послідовної політики у даній галузі [2].

Екологічний облік – являє собою систему, котра може бути використана для виявлення, систематизації, регулювання й представлення даних та інформації щодо стану навколишнього середовища в природних та вартісних

показниках. Основана на таких же принципах, що й усі системи обліку, система екологічного обліку надає об'єктивне видовище стану та динаміки природного спадку, взаємодії економіки та оточуючого середовища й витрат стосовно профілактичних заходів, охорону навколишнього оточення і компенсацію шкоди довколишньому середовищу. Отже, екологічний облік це найважливіший інструмент для реалізації концепції непорушного розвитку, а саме такого розвитку, котрий не винищує ресурси, потрібні для життя та розвитку прийдешніх поколінь на Землі. Приміром, для реалізації Кіотського протоколу, що встановлює механізми торгівлі квотами на викиди "парникових" газів, потрібна єдина, надійна і практично перевірена система обліку.

Поступи в сфері екологічного обліку й звітності були зроблені за кордоном десятки років тому, і сьогодні цей напрямок набув найбільш динамічного розвитку в міжнародному обліку. Розвиток даного напрямку визначає розробку отакого вагомго поняття, як екологічні зобов'язання організації. Сьогодні потрібні методичні підходи визначення залежності економічного та фінансового стану підприємства від екологічного становища регіону, визначення розмірів екологічних розходів підприємства залежно від кількості спожитих природних ресурсів та рівня забруднення, здійснюваного підприємством.

Ріст непокоєння відносно якості осередку проживання загострили увагу фірм на можливі екологічні наслідки діяльності. Організації повинні виявити такі наслідки, зменшити, а по можливості повністю виключити їх негативний результат. Задля цього потрібно, із одного боку, утворити відповідну базу задля обґрунтування та розробки екологічних стратегій на підприємстві, а з іншого - убезпечити зацікавленість персоналу компанії в успішній реалізації цієї стратегії. Зарубіжний досвід показує, що з кінця 80-х років інтерес до вивчення екологічних проблем значно зріс. У зв'язку із цим різко зросли обсяги досліджень з інтеграції екології у економіку й організації виробництва. Наслідком цих досліджень варто вважати намагання запропонувати бачення до формування поняття "екологічно свідоме" управління підприємствами [3].

Екологічний облік - це система реєстрації оцінки факторів зовнішнього оточення у діяльності підприємства. Вона може базуватися на використанні особливої номенклатури рахунків.

Наслідком екологічного обліку можемо вважати періодичні фінальні звіти із екологічної проблематики. Задля складання їх необхідно утворити в організації систему екологічного моніторингу, котра передбачала б збір й оцінку характерних показників навантаження на довколишнє середовище.

Екологічний облік являє собою структурно-скомпонований опис взаємодій між навколишнім середовищем та економікою у системі облікових показників. Неділима модель національних екологічних рахунків відсутня, все залежно конкретних цілей та вимог певних країн.

Акцентують 3 основні підходи:

1) модифікацію вітчизняних економічних рахунків (у рамках систем національних рахунків - СНР) методом включення до їх екологічних результатів господарської діяльності;

2) розроблення осібних (сателітних) рахунків мимого основного компонента СНС, що доповнює її;

3) створення окремої природно-ресурсної й екологічної системи обліку (природно-ресурсних й екологічних рахунків), пов'язаної із СНС [3].

Перший із двох підходів залучає вартісне оцінювання екологічного збитку, запасів природного капіталу, екологічних послуг, природоохоронних витрат; при другому - теж розглядаються пригожі фізичні потоки й запаси, у той час коли третій підхід концентрується на фізичні потоки і запаси природних ресурсів, та ще на фізичних й грошових потоках, котрі пов'язані із експлуатацією природних ресурсів людством. СНР це основа для розрахунку найбільш широко використаного показника економічного достатку та економічного зросту - валового внутрішнього продукту (ВВП).

Відносно до довколишнього осередку агреговані показники СНР мають три ключові недоліки: а саме вони не вважають виснаженість природних ресурсів, не повністю враховують екологічні витрати і не враховують

погіршення якості оточуючого середовища та підсумки для здоров'я та благополуччя людини.

У ряді країн екологічний, "зелений" ВВП розробляється на основі екологічного обліку. На даний час піднесення системи екологічного обліку направлено на розробку методичних рекомендацій для національних органів стандартизації. Розроблені такі підходи стосовно екологічного обліку, гуртові для різних держав:

1. рахунки організацій повинні відображувати вплив обліку на оточуюче середовище та вплив втрат, ризиків й зобов'язань, котрі пов'язані із природоохоронною роботою на фінансовий стан підприємства;

2. інвесторам задля прийому інвестиційних рішень треба мати інформацію по екологічним заходам і витрат, пов'язаним із природоохоронним функціонуванням;

3. менеджерам задля прийняття організаторських рішень слід опиратися на реальні екологічні витрати і вигоди, позаяк екологічні проблеми є предметом адміністративної діяльності;

4. підприємства здатні мати переваги у конкурентній боротьбі за клієнтів, за умови, що вони будуть здатні підтвердити, що їх товари чи послуги переважно екологічні;

5. законодавство, громадськість, банки та інвестори стимулюють подання екологічної звітності;

6. подібний екологічний облік виступає інструментом підвищення еко-ефективності підприємства [4].

На рівні підприємства екологічний облік ведеться в контексті діючих стандартів фінансового та управлінського обліку.

Якщо уявити підприємство як сукупність контрольно-керованих підсистем, то можна простежити такий інформаційний ланцюжок. Економічні та екологічні показники, отримані з первинних документів, повідомлень, що передаються усно і по каналах зв'язків, групуються і узагальнюються в підсистемі фінансового і управлінського екологічного обліку і потім

використовуються для цілей аналізу господарської діяльності, планування, прогнозування і контролю (внутрішнього і зовнішнього аудиту). Ця інформація є основою для прийняття управлінських рішень, в свою чергу, впливаючи на керовану підсистему, приводячи її в нову якість і породжуючи новий інформаційний потік, який знаходиться в злиднях при групуванні і узагальненні.

Екологічний облік на мікрорівні розглядається як сегментарна область бухгалтерського обліку, що представляє собою науково обґрунтовану систему безперервного спостереження, оцінки, систематизації та узагальнення інформації про економічні та екологічні процеси, що виникають в результаті діяльності господарюючого суб'єкта. Важливою функцією екологічного обліку є екологічне планування. Екологічні цілі та завдання повинні бути вимірними та відповідати екологічній політиці, включаючи зобов'язання щодо скорочення викидів парникових газів, запобігання забрудненню біоресурсами, дотримання вимог законодавства та послідовного покращення впливу на навколишнє середовище.

Екологічна платформа повинна бути структурована, з екологічними цілями і завданням, та включати перерахунок заходів; сподівані результати й контрольні показники; потрібні ресурси; строки виконання задач; поділ відповідальності за здобутки екологічних цілей та завдань задля функцій й рівнів, задля яких це відповідно, в рамках організації. Стрижнем облікової інформації щодо природоохоронних витрат є відомості з бухгалтерського обліку.

Екологічний бухгалтерський облік досить ємний напрямок бухгалтерського обліку. Дані еколого-зорієнтованого бухгалтерського обліку мають відповідати наступним вимогам:

– оперативності, цебто формуватися по принципу "чим швидше, тим краще", так як задля екологічної бухгалтерської звітності допустимий строк в один місяць;

–достатності, себто повідомлення екологічного обліку повинні бути не зайвими, а обсяг отриманих даних має бути достатнім задля прийняття управлінських рішень у сфері природокористування і охорони оточуючого середовища;

–цілеспрямованості, маємо на увазі те, що використовувані дані повинні бути направлені на вирішення визначених завдань підприємства;

–економічності у отриманні й використанні, що допустить економію витрат на формування, а також передачу та споживання інформації [4].

Екологічний облік повинен знайти відображення в загальній системі бухгалтерського обліку, тільки у подібному випадку він буде ефективним інструментом виконання умов еколого-економічної політики держави. Взаємовідносини складових елементів бухгалтерського й екологічного обліку на підприємствах описано у дослідженнях Пелиньо Л. М. [5]. Доцільно формувати систему обліку підприємств у поєднанні бухгалтерського, управлінського, податкового та екологічного обліку. При цьому, необхідним є виокремлення екологічного складника у кожній із структурних частин системи обліку. Аналогічно повинна функціонувати і система контролю, а екологічний аудит - як одна із функцій управління охороною довколишнього природного оточення. Структуру подібної системи нами відображено на рисунку 1.1

Отже, екологічний облік підприємств повинен діяти як неподільна система, котра включає наступні складові:

- управлінський облік й звітність за екологічними показниками;
- фінансовий облік;
- внутрішній контроль;
- екологічний аудит.

Рисунок 1.1. Модель системи еколого-економічного обліку на підприємстві

При цьому, фінансовий екологічний облік охоплює традиційну німецьку систему еко-балансів: баланс "витрати-випуск"; баланс процесів; баланс продукції; баланс місця розташування виробництва, яку доповнюють балансом сировини (рис.1. 2.) [2].

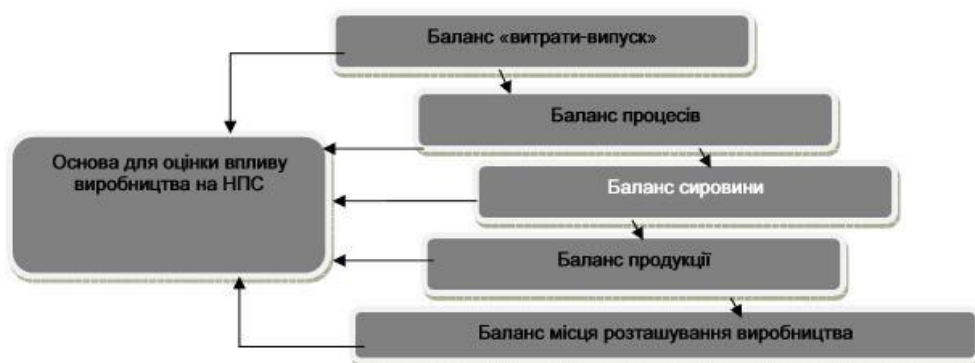

Рисунок 1.2. Система екологічних балансів підприємства

На сьогодні немало комерційних компаній разом із традиційною фінансовою звітністю акумулюють звіти про стійкість, стійкий розвиток чи соціальну відповідальність. Потреба у складанні таких звітів пов'язана із очікуваннями суспільства та зростанням значимості вимог різних зацікавлених осіб до діяльності сторін. Зазвичай ключовими факторами при цьому значяться економічні.

Проте окрім економічних тенденцій все більше надають значення екологічному розвитку підприємства. Спільне дослідження Global Reporting Initiative, Проекту звітності щодо стійкого розвитку й Radley Yeldar демонструє,

що більш користуються попитом в теперішніх умовах дані щодо корпоративного управління: близько 70% респондентів охрестили їх вельми важливими. Інформування стосовно природних ресурсів зацікавила 64% аналітиків та інвесторів.

А такий розділ як соціальна звітність обіймає найменшу ступінь схематичної ієрархії звітності сталого розвитку - тільки-но 52% признали, що така інформація важлива. Причому експерти акцентують, що мотивом цього є не відсутність значення соціального фактора, ба, скоріш за все, виразні перешкоди у співставленні компаній на базі такої інформації: позаяк їх неможливо порівняти, то й не треба опиратися на соціальну звітність [2].

Розділ стосовно відповідальності за продукцію згідно аспектів здоров'я й безпеки споживача і маркування продукції й послуг містить розгляд системи забезпечення неодмінних вимог щодо безпеки продукції чи послуг та наводить основні показники результативності, котрі рекомендовані керівництвом СК1.

Отже, звітність стосовно стійкого розвитку представляє нову самостійну галузь бухгалтерської звітності, зорієнтовану на покриття вимог й очікувань зацікавлених представників та суспільства у цілому. Підготовка подібної звітності зараджує істотному зменшенню ризиків діяльності і підвищенню ефективності правління стійким розвитком компанії. Безумовно, задля розкриття інформації щодо екологічного розвитку необхідно приділити увагу впровадженню організацією екологічного обліку.

Екологічний облік підприємства представляє собою систему вираження та вимірювання, реєстрації й накопичення, узагальнення і зберігання, обробки а також підготовки відповідних даних стосовно діяльності підприємства у сфері природокористування із метою передачі їх внутрішнім та зовнішнім користувачам задля прийняття якнайкращих рішень [6].

Перш за все, варто відзначити, що в результаті проведеного дослідження було виявлено, що зарубіжні країни набагато активніше в процесах екологізації не тільки виробництва, але і свідомості менеджменту в цілому. Суспільство високорозвинених країн давно усвідомило необхідність перегляду традиційно

споживацької парадигми управління і переходу до "дружньої" форми співіснування з природою в рамках концепції сталого розвитку. В результаті розробки в області екологічного обліку тут проходять набагато ретельніше [2,3].

У контексті обґрунтування та розробки методів ведення екологічного обліку на підприємствах вчені зосереджуються на обліку та аналізі витрат, котрі пов'язані з природоохоронною роботою. Їх прийнято називати екологічними витратами.

Взагалі комплексна екологічно-зорієнтована інформаційна система організації складається із таких компонентів як: управлінський та фінансовий облік, аналіз і контролінг, аудит та контроль.

Л. Пелиньо надає низку перешкод для впровадження екологічного обліку вітчизняним підприємствами, а саме [5]: надлишкова складність акцентування витрат, направлених на природоохоронну роботу із складу загальних витрат; позаяк інвестори пильно стежать за розміром прибутку із однієї акції, фірми відкладають застосування заходів, котрі могли б стати причиною зменшення конкретних рекомендацій відносно надання інформації щодо природоохоронної діяльності й організації екологічного обліку в підприємствах.

Додатково можемо назвати ще інші причини, наприклад:

– Недосконалість нормативно-правової бази з питань обліку й звітності; застарілість та обмеженість методики традиційного (стандартизованого) обліку;

– Консерватизм менеджменту і обліково - аналітичної ділянки підприємства, неprisутність у них мотивування збільшення витрат на природоохоронні заходи й організувати їх облік.

На підставі проведеного дослідження можна зробити висновок, що екологічні проблеми сьогодні є домінуючими в соціально-економічному житті, а їх вирішення, в першу чергу, вимагає екологічно свідомого управління бізнес-процесами. Бухгалтерський облік як основна інформаційна система підприємства повинен забезпечувати керівництво інформацією для прийняття управлінських рішень, які б гарантували існування підприємства в

довгостроковій перспективі, що передбачає зниження / попередження екологічних ризиків.

Впровадження екологічно орієнтованого бухгалтерського обліку на підприємствах вимагає формування у майбутніх економістів нового мислення, вміння формувати оптимальну обліково-аналітичну систему підприємства, орієнтовану на потреби менеджменту і адекватну сучасним тенденціям. Це полегшить прийняття управлінських рішень з урахуванням економічної ефективності, соціальної справедливості та екологічної цілісності

1.2. Нормативно –правова база функціонування екологічного обліку

В Україні все більшого значення набуває забезпечення ефективної екологічної політики, перш за все в частині впровадження системи екологічного менеджменту на підприємствах. Ситуація із забрудненням навколишнього середовища та реалізацією принципів свідомого природокористування є незадовільною. Тривалий час підприємства знаходяться на межі виживання через важкий перехід до ринкової економіки і втрати ринкових позицій в умовах падіння споживчого попиту, фінансово-економічної та політичної кризи. Досягнення конкурентоспроможності підприємств відбувалося в основному за рахунок кількісних, а не якісних змін. Однак в умовах глобальної соціальної відповідальності виграють ті, хто усвідомлює гостру необхідність використання технологій і обладнання, здатних знизити рівень ресурсо- та енергоємності виробництва, кількість викидів в атмосферу і мінімізувати негативний вплив на навколишнє середовище.

На жаль, підприємств, які усвідомлюють необхідність впровадження свідомого природокористування, небагато. Для досягнення максимального ефекту в реалізації екологічної політики держави необхідно здійснювати державне регулювання економічних та екологічних аспектів господарської діяльності. З урахуванням зарубіжного досвіду доцільно вибудовувати таку систему нормативно-правового забезпечення діяльності підприємств у сфері

природокористування, яка сприяла б впровадженню екологічного менеджменту адміністративно-економічними (ринковими) методами.

Для ефективного нормативного регулювання природокористування необхідно розглядати його як систему, що функціонує на декількох рівнях, тісно взаємопов'язаних і інтегрованих між собою (рис. 1.3).

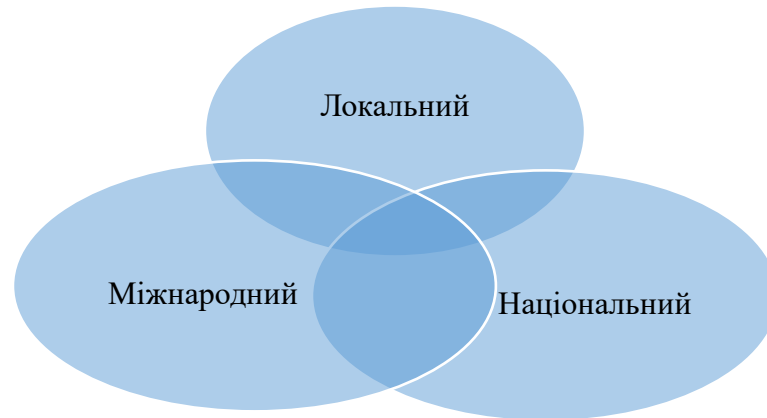

Рисунок 1.3 Рівні нормативно-правового регулювання екологічного менеджменту

Джерело: [7]

На міжнародному ступені регулювання екологічного менеджменту відбувається за сприянням міжнародних стандартів, створених Міжнародною організацією стандартизації ISO серії 14000. Рішення щодо розробки ISO 14000 є наслідком Уругвайського раунду переговорів з Всесвітньою торговельною угодою й зустрічі на вищому рівні із питань довколишнього середовища та розвитку у Ріо-де-Жанейро у 1992 р. Ключовим предметом ISO 14000 визнано систему екологічного менеджменту [8].

Вказані Міжнародні стандарти екологічного менеджменту направлені на забезпечення організацій елементами продуктивної системи екологічного менеджменту Ecology Management System (EMS), що можна сполучати із іншими елементами тотальної системи менеджменту фірм із метою підтримки досягнення мети екологічної політики. Дані стандарти добровільні та містять розбірливі практичні рекомендації.

Серія стандартів ISO 14000 визначає різні аспекти екологічного управління. Він надає практичні поради для компаній, що прагнуть поліпшити

свої екологічні показники і поліпшити екологічну ситуацію у околицьому середовищі.

Приміром ISO 14001:2004 встановлює основні критерії порядку екологічного менеджменту, та на ній може проводитися сертифікація. Стандарт не встановлює вимог до того, якими повинні бути екологічні показники підприємств, а визначає межі, які направлять компанії на ефективне природокористування, якщо вони визначать екологічну політику. Цей стандарт є загальним і універсальним, так як може використовуватися будь-яким господарством, незалежно від величини, сфери функціонування та галузі.

В цілому міжнародні стандарти серії ISO 14000 вбачають кілька комплексних документів, що регулюють екологічний менеджмент на окремих напрямках.

Методологія запровадження екологічного менеджменту у ньому опирається на загальновідому методологію вдосконалення бізнес-процесів Plan-Do-Check-Act (PDCA). Відповідно до цього необхідно встановлювати цілі та процеси згідно із екологічною політикою підприємства, уводити найефективніші процеси, що забезпечують найменші ресурсоємності та шкідливі діяння на довкілля, втілювати постійний моніторинг досягнення цілей, доручень екологічної політики, а надто дозволяють наростити ефективність систем екологічного менеджменту. На національному рівні екологічне правління регулюється Державними стандартами й технічними умовами (ДСТУ) [9].

Таблиця 1.1

Міжнародні стандарти серії ISO 14000 для регулювання функціонування системи екологічного менеджменту

№ п/п	Стандарт	Основні положення
1	ISO 14001	Системи екологічного менеджменту. Вимоги та рекомендації по застосуванню. Визначаються модель системи екологічного менеджменту, основні терміни такі як екологічна політика, цілі та завдання, екологічний менеджмент, внутрішній аудит, основні вимоги до екологічної політики компанії, впровадження та функціонування екологічного менеджменту.
2	ISO 14004	Системи екологічного менеджменту. Загальні вказівки по принципам, системам, а також засобам забезпечення функціонування.

3	ISO 14010	Посібник з екологічного аудиту – Загальні принципи
4	ISO 14011	Посібник з екологічного аудиту – Процедури аудиту. Аудит систем екологічного менеджменту.
5	ISO 14012	Посібник з екологічного аудиту– Критерії кваліфікації екологічних аудиторів
6	ISO 14014	Посібник з визначення «початкового рівня» екологічної ефективності підприємства. Інструменти екологічного контролю і оцінки.
7	ISO 14020	Принципи екологічного етикетування продукції
8	ISO 14031	Посібник з оцінки екологічних показників діяльності організації. Стандарти, зорієнтовані на продукцію
9	ISO 14040	Методологія «оцінки життєвого циклу» – оцінка екологічного впливу, пов'язаного з продукцією на всіх стадіях її життєвого циклу
10	ISO 14050	Екологічний менеджмент. Глосарій (словник)
11	ISO 14060	Посібник з обліку екологічних аспектів у стандартах на продукцію

Джерело: [7]

В Україні міжнародні стандарти серії ISO 14000 прийняті за національні у 1997 році. У зв'язку із цим суб'єкти господарювання мають додержуватися певних твердих стандартів. Отже, згідно із ISO 14000:2004, вони обов'язані розробити й ввести у дію та підтримувати у робочому стані заходи, які дозволяють ідентифікувати перспективи виникнення катастроф або аварійних ситуацій, які здатні вплинути на оточуючий світ. В свою чергу не дозволено ігнорувати аварійні ситуації, на котрі належним чином обов'язані реагувати господарюючі суб'єкти, наприклад повинні вгамовувати наслідки чи запобігати негативним впливам на довколишнє середовище [8].

Окрім того, в Україні є також національні нормативно-правові акти, які регулюють господарську діяльність підприємств та організацій щодо екологічної політики та охорони довкілля. Головним законодавчим актом, котрий регламентує роботу із охорони довкілля визначено Закон "Про охорону навколишнього природного середовища" [10], котрий визначає, що державні стандарти в сфері охорони околиць природного оточення є обов'язковими для виконання та визначають поняття й терміни, режими використання та охорони природних ресурсів, а також методи контролю стану оточуючого природного осередку, вимоги щодо запобігання шкідливим діям в результаті забруднення довкілля.

В Україні нормативно-правове забезпечення регулювання охорони навколишнього середовища відбувається в розрізі використання окремих природних ресурсів, як земля, вода, ліси тощо Основні нормативно-правові акти з питань природокористування в Україні

Так, зокрема, Верховною Радою України були ухвалені закони України "Про охорону навколишнього природного середовища" [10], "Про природно-заповідний фонд" [11] , "Про охорону атмосферного повітря" [12], "Про тваринний світ" [13] , "Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку" [14], "Про поводження з радіоактивними відходами" [15] , "Про відходи" [16], "Про рослинний світ"[17], "Про енергетичну ефективність" [18], "Про альтернативні джерела енергії" [19], "Про альтернативні види палива" [20], "Про землі енергетики та правовий режим спеціальних зон енергетичних об'єктів" [21], "Про ринок електричної енергії" [22], "Про теплопостачання" [23] тощо.

Екологічна політика в Україні базується на досягненні екологічної безпеки, котра передбачає збалансований розвиток виробництва та погіршення екологічного стану. Що, в свою чергу, досягається шляхом встановлення нормативів забруднення навкружного середовища в залежності від різновиду виробничого процесу, а надто обмежень шляхом ліцензування вживання природних ресурсів, маючи на меті, забезпечення природного їх відтворення. Державний рівень екологічної політики повинен установлювати основні інструменти і важелі впливу на становище навколишнього оточення, яким слід мати як адміністративний, так і ринковий характер.

В даний час в Україні екологічне становище регулюється з допомогою стандартів та екологічного регулювання. При цьому якщо нормативи чіткі і обов'язкові до виконання, то встановлені в природоохоронній діяльності норми визначають гранично допустимі межі, в яких має працювати підприємство, впливаючи на навколишнє середовище. Такі норми і стандарти покликані допомогти підприємствам розвивати виробничі потужності, беручи до уваги нормативні значення певних коефіцієнтів по впливу на навколишнє середовище

(наприклад, викиди в атмосферу, видобуток корисних копалин, утилізація відходів тощо).

На місцевому рівні екологічна політика зводиться безпосередньо до екологічного менеджменту – визначення його цілей і основних завдань, розробки власних стандартів компаній в екологічному менеджменті і підвищення ефективності виробництва з урахуванням екологічної складової. З метою підвищення конкурентоспроможності підприємства повинні впроваджувати природокористування, орієнтуючись не тільки на власні стандарти, а й на державні та міжнародні стандарти на міжнаціональному, національному та місцевому рівнях.

В даний час нормативне регулювання природокористування в Україні повинно включати наступні основні складові: економічне та екологічне регулювання, екологічний аудит, екологічний контроль, екологічне ліцензування. Економіко-екологічне нормування - це встановлення меж, в яких допускаються масштаби розвитку виробництва і зміна природних властивостей природного середовища [24].

Варто зазначити, що в Україні така складова характеризується значною кількістю нормативних підзаконних актів, які або мають декларативний характер, або кардинально різнитимуться між собою, а іноді ще й суперечать один одному. Згідно із чинним законодавством, екологічні стандарти включають норми екологічної безпеки і гранично допустимі викиди і скиди в навколишнє середовище. Екологічні стандарти розробляються та вводяться в дію Міністерством екології та природних ресурсів України.

Потреба у проведенні екологічного аудиту пов'язана з відсутністю достовірної інформації щодо негативного впливу суб'єктів діяльності на околиці середовище. Належно до Закону "Про екологічний аудит" екологічний аудит - це документований системний незалежний процес оцінки об'єкта екологічного аудиту, який включає збір та об'єктивну оцінку доказів для встановлення відповідності окремих видів діяльності чи заходів, умов, еколого-логічної системи управління й інформації із цих питань канонам законодавства

України щодо охорони оточуючого природного оточення й іншим еталонам екологічного аудиту [25].

Екологічний аудит у нашій країні проводиться із метою забезпечення дотримання законодавства щодо охорони навколишнього природного середовища у ході господарської чи іншої діяльності. До основних завдань екологічного аудиту включають:

- збір правдивої інформації щодо екологічних аспектів виробничої діяльності об'єкта екологічного аудиту, а також формування на її основі висновку екологічного аудиту;

- установлення відповідності об'єктів такого аудиту вимогам законодавства стосовно охорони навколишнього природного середовища й іншим мірилам екологічного аудиту;

- оцінення впливу функціонування об'єкта екологічного аудиту на стан навколишнього природного середовища;

- оцінку ефективності, повноти та обґрунтованості заходів, які вживаються задля охорони довколишнього природного середовища на об'єкті екологічного аудиту [25].

Екологічний контролінг - це інформаційно-аналітичний інструмент екоменеджменту, котра представляє собою систему екологічного планування, а також обліку і контролю, аналізу й аудиту, реалізація якого сприяє обґрунтуванню альтернативних підходів у здійсненні оперативного і стратегічного управління підприємством, спрямованих на підвищення екологічної та економічної ефективності [26].

Екологічне ліцензування встановлює екологічні вимоги та обмеження у вигляді спеціального дозволу на провадження конкретної господарської або іншої діяльності природокористувачів на відповідній території (об'єкті). В Україні екологічне ліцензування передбачає видачу дозволу (ліцензії) на здійснення певного виду природоохоронної діяльності.

Однак зарубіжний досвід показує, що більшість країн використовують інший метод ліцензування природоохоронної діяльності - надають ліцензію не

на певний вид діяльності, а на певний екологічний об'єкт, а також його експлуатація визначеним колом господарюючих суб'єктів (Німеччина, Данія).

Ефективною частиною порядку екологічного регулювання на місцевому рівні, як свідчить зарубіжний досвід, є система квот на викиди шкідливих речовин, яка поширена в США, Німеччині, а частково і в Канаді. Такий спосіб регулювання джерел викидів на певній території з метою збереження або досягнення відповідного рівня якості навколишнього середовища називається методом "шапки". Суть його полягає в наступному: місцеві органи влади, які встановлюють загальні норми шкідливих викидів не для одного, а для всіх підприємств в сукупності, регулюючи їх, стежать за екологічним станом території в цілому [7]. Незважаючи на те що ліцензування є елементом адміністративно-правового регулювання, воно виступає елементом господарського управління в тому випадку, коли ліцензії стають товаром, тобто можуть продаватися потенційним природокористувачам, наприклад, на аукціонах.

Одним з лідерів у апробації модерних ринкових інструментів природокористування є Великобританія, де в 1990 році вперше був прийнятий "Закон про навколишнє середовище", на підставі якого в 1992 році був введений, підготовлений та випущений Британським інститутом стандартизації стандарт в області систем екологічного менеджменту BS 7750 (Specification for Environmental Management System), впорядкований і випущений Британським інститутом стандартизації належно до запиту Британської конфедерації промисловості [7].

Відповідно до цього стандарту ефективна система екологічного менеджменту передбачає: повну екологічну діагностику підприємства на предмет відповідності існуючим екологічним стандартам і відхилень від нормативних значень; формулювання цілей, завдань екологічної політики та розробка структури природокористування; оцінка впливу компанії на навколишнє середовище; виявлення тонкощів у виробничому процесі для усунення негативного впливу на навколишнє середовище; контроль

впровадження заходів екологічного менеджменту із метою досягнення найкращого результату з погляду оптимізації витрат і нейтралізації шкоди, завданої підприємством довкіллю.

Нормативна база екологічного обліку та управління досить широка і охоплює міжнародний, національний і місцевий рівні. Однак в чинному законодавстві України є чимало неузгодженостей і декларативних положень, які необхідно усунути і конкретизувати відповідним чином з метою досягнення цілей екологічної політики держави. Крім того, розвитку природокористування заважає нестача фінансових ресурсів. За таких умов державне регулювання повинно, крім адміністративних методів, зокрема, таких, як обов'язкова стандартизація, містити ринкові інструменти стимулювання підприємств до здійснення управління природокористуванням

2. МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ ЕКОЛОГІЧНОГО ОБЛІКУ

2.1. Оцінка ступеню ведення екологічного обліку

В рамках сучасного набору наук про природу і суспільство важко знайти область знань, яка б уникала впливу екологічних ідей, концепцій і теорій, себто процесу, званого екологізацією науки. Із одного боку, екологізовані ідеї здійснюються в рамках конкретних знань, а з іншого - засвоєння загальнонаукових ідей збільшує статус екологічного питання в ієрархії нинішнього наукового знання. Подібним чином, екологічні підходи набувають загальнонаукового характеру [27]. Суспільство дозволяє контролювати розвиток відносин сталого функціонування, пов'язуючи параметри суспільного розвитку, структуру та масштаби, технологію й організацію виробництва із вимогами до рівноважного користування природою і підпорядковуючи все це основному економічному закону суспільства [28].

На думку Ю.Ю. Туниці, "екологізація виробництва і маркетингу передбачає введення екологічних і природовідновлюючих імперативів безпосередньо в усі частини економічного (ринкового) механізму". При цьому він підкреслює необхідність економічної теорії і практики сприймати природу не як зовнішній сировинний ресурс, а в більш широкому сенсі – як «природне середовище життя», тобто «інтегральний ресурс» [29].

З точки зору Ю.Ю. Туниці, «виробництво природоохоронних заходів (тобто природоохоронної діяльності і, відповідно, витрат на її проведення) є зовнішнім фактором тільки по відношенню до традиційної ринкової економіки. Нова, екологізована економіка, яка відповідає відомому принципу сталого розвитку, повинна сприймати цей фактор як пекельну, тобто як свою органічну складову.

Крім того, відзначимо, що обидві сфери людської діяльності – екологізація виробництва і виробництво природоохоронних заходів – будуть відбуватися в майбутньому, перекликаючись між собою і доповнюючи один одного» [29]. Нова, екологічно чиста економіка належно до принципів незмінного розвитку примушує організувати так званого екологічний облік.

При тому огляд літератури із окресленого питання вказує про відсутність в авторів єдиного трактування терміну «екологічний облік» а також його сфери використання. В літературі поряд із терміном «екологічний облік» [30] часто зустрічаються дефініції «обліку природоохоронної роботи» [31], «обліку охорони довколишнього середовища» [32], «соціальний облік» [33], «облік екологічної діяльності» [34] тощо. Виходячи з цього, проблемним залишається питання теоретико-методичного обґрунтування такого виду обліку та, як наслідок, його практичного впровадження.

Н.І. Беренда і Н.В. Остапенко [35] досліджували світові ініціативи по впровадженню обліку взаємодії підприємства з навколишнім середовищем на підприємствах і констатували, що західний світ об'єднав всі ці розробки в один науковий напрямок з назвою «Екологічний облік».

О.С. Прокопишин та Л.Б. Гнатишин зазначають, що на національному рівні «екологічний облік» трактується як облік фізичних запасів природних ресурсів, вартісна оцінка деградації навколишнього середовища та відповідних витрат на природоохоронні заходи.

На рівні підприємства екологічний облік може використовуватися в контексті методів управлінського обліку, фінансового обліку з метою здачі зовнішньої звітності, а також аналізу фізичних витрат на сировину за допомогою методу вивільнення витрат [34].

І.В. Замула [36] для позначення системи виявлення та вимірювання, реєстрації і накопичення, узагальнення, збереження і передачі інформації користувачам про вплив діяльності суб'єкта господарювання на навколишнє природне середовище, пропонує застосувати поняття обліку природоохоронної діяльності суб'єкта господарювання. Погодимося, що наведене визначення є прийнятним у зв'язку з тим, що бухгалтерський облік природоохоронної діяльності є частиною системи бухгалтерського обліку суб'єкта господарювання.

Бухгалтерський облік екологічної діяльності повинен формувати інформацію про:

- наявність (в кількісному й вартісному вимірниках), рівень розробки і екологічне становище (якість) природних ресурсів;
- присутність впливів (позитивних чи негативних) суб'єкта господарювання на навколишнє природне середовище;
- здійснювані заходи суб'єктом господарювання щодо охорони навколишнього природного середовища, а також їх ефективність [36].

Інформацію, що формується системою бухгалтерського обліку, яка стосується екологічного функціонування підприємства або екологічних ефектів його функціонування, визнають основою інформаційної революції. Подібний інформаційний прорив потрібний для реалізації усіх причин-стимулів заінтересованості власника в збереженні довколишнього природного середовища, першою чергою пов'язаної із розвитком свідомості людини [36].

Так, В.З. Папінко представляє пропозиції щодо системного обліку екологічних витрат підприємства в розрізі кожної з підсистем системи бухгалтерського обліку, з конкретними завданнями для кожної з них. Зокрема, у фінансовому обліку – надавати користувачам узагальнену ретроспективну інформацію про екологічну діяльність підприємства в грошовому вираженні; в управлінському обліку – здійснювати моніторинг в реальних масштабах природоохоронної діяльності в грошових і природних лічильниках, інформувати систему управління про ефективність використання ресурсів тощо, в контролінгу – акумулювати інформацію для планування, обліку, аналізу та стратегічного управління природоохоронною діяльністю підприємства [37].

На нашу думку, систему контролінгу слід доповнити формуванням інформації про поводження з відходами та необхідністю використання їх як вторинних матеріальних ресурсів. Н.В. Свято [38] використовує поняття «екологічний облік» і вважає, що він повинен бути організований таким чином, щоб дозволити виділення окремих екологічних рахунків і контроль планових кошторисів витрат, а також акумулювати дані про загальну суму витрат на природоохоронну діяльність і доходи від неї з подальшим її відображенням у звітності. Ми дотримуємося думки, що екологічний облік - це широке поняття.

Реалізація формування облікових даних стосовно взаємодії суб'єкта господарювання та природи можлива у границях фінансового обліку. Окрім того, такий фінансовий облік утворює інформацію задля як внутрішніх, так і зовнішніх користувачів.

Даний факт розширює його перспективи формувати показники стосовно взаємин із довкіллям, тобто: витрати, доходи та наслідки природо-охоронної роботи, інвестиції з екологічним характером, витрати захисту оточуючого природного середовища, сприяння технічній та екологічній безпеці виробництва, та об'єкти природних ресурсів, виникнення та утилізація відходів, рівень екологічності активів тощо.

Ми вважаємо що, він повинен бути організованим, адекватним потребам користувачів, екологічно орієнтованим обліком в системі бухгалтерського обліку із обов'язковим акцентуванням на необхідну інформацію в системі звітності.

Облік і звітність господарських операцій, котрі відображають природоохоронну діяльність, результати подібної діяльності і потенціал майбутнього підприємства, повинні здійснюватися на основі загальних принципів і якісних характеристик, визначених національним законодавством і міжнародними стандартами, задля забезпечення достеменного тлумачення інформації користувачами.

Організація екологічно орієнтованого обліку має передбачати відображення:

- використання природи – через здійснення організації обліку застосування природних ресурсів;

- дії на природу – за допомогою організації обліку продуктів діяльності підприємства й негативний вплив работ підприємства на околишне середовище через відходи і викиди;

- збереження й відновлення природи та природних ресурсів – організація обліку здійснення господарством природоохоронної роботи.

Оскільки обов'язок організації екологічно орієнтованого обліку суб'єктами господарювання та їх звітності перед суспільством сьогодні виходить на перший план, тому на національному рівні така норма має бути введена законом. Обов'язок вести облік і звітність змусить підприємства відчувати відповідальність перед суспільством за свою діяльність, позбавлятися від відходів і викидів на законних підставах, піклуватися про природні ресурси і планувати природоохоронні заходи і заходи з поліпшення навколишнього середовища.

Актуальним на сьогоднішній день є питання про особливості формування інформації екологічно орієнтованого обліку і звітності, яка повинна включати в себе:

- необхідність формування як ретроспективної, так і оперативно-стратегічної інформації;

- підвищення якості екологічної інформації шляхом переходу від подання описових матеріалів і часткових даних до систематизованих, цифрових, порівнянних (підприємствами, галузі, країни і т.д.) та достовірну (підтверджену) інформацію; використання кількісних і якісних лічильників, що дозволяють більш повно і достовірно відображати стан справ;

- формування інформації про відображення використання ресурсів і здійснення природоохоронної діяльності в розрізі різних компонентів географічної оболонки Землі: атмосфери, гідросфери, біосфери і літосфери, причому в середині кожного напрямку необхідно вказати в контексті кожного з видів діяльності:

- захоронення твердих побутових відходів на спеціальному полігоні, будівництво пилок захопленої установки, будівництво цеху з переробки відходів тощо;

- поділ інформації про понесені витрати і витрати, понесені природоохоронною діяльністю, на разові, які є капітальними інвестиціями, і поточні, які є витратами на операційну діяльність; за призначенням; типи виробництва; види продукції; місця реалізації тощо [39].

2.2. Сутність та методика економіко-екологічного аналізу

Господарська поведінка сучасних підприємств являє собою сукупність виробничої, фінансової, торгової та інших напрямків функціонування. Її наслідки залежать від комплексного впливу техніко-технологічних, економічних, екологічних, соціальних, та інших процесів, котрі знаходяться у різних шаблях зв'язку поміж собою та підсумковими показниками. Визначити причини й умови, що породжують такі взаємозв'язки, їх взаємодії і спрямованості можливо тільки з допомогою комплексного аналізу господарської діяльності. Саме він здатний забезпечити належну ефективність управлінських рішень.

На жаль, до сьогодні на нормативно-правовому рівні відсутнє єдине трактування чи розкриття сутності економіко-екологічного аналізу й його складових.

Порізнені автори, як-от Гончарук Т.І. та Кирсанова Т.А., уподібнюють дефініцію економіко-екологічного аналізу із такими термінами, як екологічна експертиза чи еко-аудит [26].

Такі дослідники, як Китаєв О.В. та Кобушко І.М., вбачаючи необхідність оцінки діяльності з охорони природи на рівні підприємства виділяють необхідність екологізації існуючих економічних показників [41,42]

Під економіко-екологічним аналізом найчастіше розуміється сукупність розрахунково-аналітичних методів, прийомів і способів, що дозволяють за допомогою сукупності систематизованих показників врахувати взаємовплив і взаємодії підприємств і довкілля. Однак потрібно підкреслити, що на державному рівні він дає можливість зіставити шкоду, якої зазнає навколишнє середовище, з розміром екологічного податку, який сплачує підприємство, визначити ступінь покриття втрат природи. Тому необхідно уточнити це поняття.

Провідні фахівці в області управлінського обліку та аналізу відводять важливе місце класифікації видів економічного аналізу (табл. 2.1). Виходячи з особливостей об'єкта управління, один вид аналізу охоплює всі економічні

показники у взаємозв'язку з техніко-технологічними, інший - економічні у взаємозв'язку з соціальними і так далі. Проте до цих пір дуже слабо досліджено причинно-наслідкові зв'язки економіко-екологічних процесів, що викликаються діяльністю підприємства, та їх вплив на результативні показники.

Таблиця 2.1

Класифікація видів економічного аналізу

Класифікаційні ознаки Види аналізу по об'єктах управління	За часом проведення (охопленням аналізованого періоду)			За галузевою ознакою		За рівнем управління		За змістом програми		За охопленням об'єктів аналізу		Стосовно користувачів інформації	
	Неретроспективний	Оперативний	Ретроспективний	Галузевий	Міжгалузевий	Мікроекономічний	Макроекономічний	Комплексний	Тематичний	Удільний	Вибірковий	зовнішній	внутрішній
Техніко-економічний	+			+		+		+	+		+	+	+
Фінансовий	+	+	+	+	+	+		+	+	+	+	+	+
Економічно-статистичний			+	+	+		+	+	+		+	+	+
Соціально-вартісний	+		+		+		+	+	+		+	+	+
Функціонально-економічний	+			+		+	+	+	+		+	+	+
Економіко-екологічний	+	+	+	+		+		+	+		+	+	+

Зауважимо, що у наукових джерелах при імплементації в методіку проведення економічного аналізу систем екологічного управління екологічного чинника, використовують відмінні підходи [43]. Узагальнимо трактування вченими поняття економіко-екологічного аналізу у таблиці 2. 2.

Таблиця 2.2

Поняття економіко-екологічного аналізу як інструментарію екологізації виробництва

Автори	Трактування
Гартмут Г.	Екологічність виробництва й вживання особливих екологічних заходів мають бути двома пов'язаними параметрами комплексного економіко-екологічного аналізу роботи підприємства
Китаєв О.В.	Економіко-екологічний аналіз діяльності організацій та сфер народного господарства надає змогу запровадити екологічну політику, що ґрунтується на органічному об'єднанні вирішення економічних й екологічних проблем в процесі реформування громади, створенні умов задля розв'язання певних екологічних проблем у всіх її учасників
Мишенін Е.В.	Економіко-екологічний аналіз - головний інструмент для оцінки екологічної стійкості розвитку галузей і підприємств та етапом,

	котрий передує затвердженню оптимальних управлінських вирішень на ділянці природокористування й охорони довколишнього середовища
Шаров С.Ю.	Аналіз економіко-екологічної взаємозалежності як у цілому, так й відносно окремих напрямів природокористування чи то відносно окремого виду природних активів

Джерело[43]

Результатами бурхливого розвитку науково-технічного прогресу і активного використання природних ресурсів є підвищення ступеня забруднення і виснаження навколишнього середовища. Незважаючи на значні досягнення науки і техніки, слід визначити необхідність дбайливого ставлення до навколишнього середовища. Тому еколого-економічний аналіз (ЕЕА) є важливим інструментом оцінки екологічної стійкості підприємств і галузей. За допомогою ЕЕА стає можливим прийняття оптимальних управлінських рішень в сфері природокористування та охорони навколишнього середовища.

Систематизуючи і узагальнюючи вищезгадані дослідження вчених про сутність еколого-економічного аналізу, можна визначити, що ЕЕА - це аналіз, який являє собою процес виявлення пропорційності прибутку і витрат з акцентом на зовнішні екологічні наслідки, економічні та соціальні ефекти. Еколого-економічні дослідження є найважливішою складовою оцінки впливу на довкілля. І результати цього аналізу повинні бути використані при комплексному дослідженні підприємства. Завданням ЕЕА є пошук більш рентабельного способу ведення бізнесу, який характеризується мінімізацією державних і екологічних витрат.

У наукових колах досі не набуло точності складу принципів ЕЕА та механізму їх застосування. Тому, можна виділити основні принципи ЕЕА, які складаються з комплексності, науковості, системності, конкретності, об'єктивності, оперативності, дієвості, періодичності й економічності [44].

Відповідно до законодавчої бази України виділяють наступні показники еколого-економічного аналізу:

– екологічна експертиза – вид науково-практичної діяльності уповноважених державних органів, еколого-експертних формувань та об'єднань

громадян, заснований на міжгалузевих екологічних дослідженнях, аналізі та оцінці передпроектних, проектних та інших матеріалів або об'єктів, реалізація і дія яких може негативно вплинути або вплинути на стан навколишнього природного середовища, і спрямована на підготовку висновків про відповідність запланованої або здійснюваної діяльності нормам і вимогам законодавства з охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання і відтворення природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки;

– екологічний аудит – це документований системний незалежний процес оцінки об'єкта екологічного аудиту, що включає збір та об'єктивну оцінку доказів для встановлення відповідності окремих видів діяльності, умов, систем екологічного менеджменту та інформації з цих питань, що відповідають вимогам законодавства України про охорону навколишнього природного середовища та іншим критеріям екологічного аудиту [45].

До цих показників слід також додати такі, як: еколого-економічний ситуаційний аналіз (передбачається вивчення інформації з метою з'ясування, де і на якому виробничому рівні мали місце порушення в сфері природоохоронної діяльності) і екологічний маркетинг (забезпечення довгострокового благополуччя суспільства соціальних і екологічних позицій, заснованих на підприємницькій діяльності суб'єктів господарювання) [46]. Таким чином, метою екологічного аудиту можна назвати вдосконалення виробничо-господарської діяльності підприємства з урахуванням і вдосконаленням економічної, фінансової та технологічної стратегій підвищення рівня екологічності підприємства.

Також екологічний аудит сприяє комплексному ЕЕА господарської діяльності підприємства і оцінює ефективність природоохоронних заходів з точки зору господарської діяльності та фінансового стану підприємства. Розглянемо види, на які можна розкласти ЕЕА підприємства і їх зміст, які наведені в таблиці 2.3

Таблиця 2.3

Види ЕЕА діяльності підприємства та їх зміст

№ з/п	Еколого-економічний аналіз діяльності підприємства	
1	Екологічний	<ul style="list-style-type: none"> – аналіз ризиків; – складання екологічних балансів (виробництва, продукція, місце знаходження); – АВС-аналіз; – оцінка наслідків технічного застосування.
2	Фінансово-економічний	<ul style="list-style-type: none"> – аналіз ЗЕД; – аналіз фінансових результат; – аналіз потоку грошових коштів; – аналіз фінансового стану; – аналіз ефективності діяльності; – діагностика ризику банкрутства та впливу інфляції на підприємство; – аналіз ефективності інвестиційних проектів.
3	Управлінський	<ul style="list-style-type: none"> – аналіз доходів, об'єму продажів та виробництва; – аналіз ефективності використання ресурсів; – аналіз організаційно технічного рівня та ін. умов виробництва; – аналіз собівартості продажів продукції та ін. витрат; – аналіз взаємозв'язку об'єму виробництва, затрат та прибутку; – аналіз фінансових результатів та рентабельності; – аналіз ефективності капітальних та фінансових вклад комплексна оцінка господарчої діяльності.

*Джерело: [47]

Не можна не виділити той факт, що на сьогоднішній день ЕЕА, на жаль, є більш теоретичним аналітичним напрямком, так як більшість вітчизняних підприємств майже не проводять його і даний вид економічного аналізу в повній мірі використовується тільки на окремих провідних підприємствах. Проблема полягає в тому, що значна частина підприємств обмежує ЕЕА оцінкою обсягів забруднення навколишнього середовища підприємством і, тим самим, відповідними платежами (податками і іншими витратами).

Слід розуміти, що чим далі, тим екологічна діяльність підприємства стає все більш значущою, адже екологічні результати підприємства починають посилювати свій вплив на ефективність виробництва. Тобто більш вичерпаний виробничий ресурс, в першу чергу природний, призводить до погіршення його

якості, а значить, і до необхідності витратити все більше коштів підприємству на виробництво, збільшення собівартості і зниження прибутку

Не можна не відзначити ще одну не менш істотну перешкоду при проведенні ЕЕА на підприємствах - це недостатня теоретична і практична база знань в даній області. Це можна обґрунтувати тим, що на сьогоднішній день організація екологічного обліку практично відсутня. У фінансовій звітності окремо не виділяються результати природоохоронної діяльності, а тому основним джерелом інформації з екологічного аналізу є статистична звітність і податок. Таким чином, цих джерел інформації недостатньо для проведення якісного і всебічного екологічного аналізу.

Аналізуючи наукові літературні джерела, можна виділити напрямки ЕЕА, і більш конкретні його заходи і послідовність дій в ході аналізу екологічного стану підприємства. Перш за все, важливо правильно вибудувати ієрархію ЕЕА. У таблиці 2.4. ми виділили основні напрямки аналізу.

Таблиця 2.4

Основні складові еколого-економічного аналізу діяльності підприємства

№ з/п	Еколого-економічний аналіз	
1	мета	– оцінка впливу еколого-економічних процесів на ефективність діяльності підприємства та перспектив його сталого розвитку
2	завдання	– розробка системи показників, які висвітлюють результати еколого-економічних процесів діяльності підприємства; – розробка методологічних рекомендацій з аналізу цих показників та вдосконалення методик аналізу існуючих техніко-економічних показників діяльності підприємства; – розробка методики та організація планування, обліку і аналізу результатів еколого-економічних процесів.
3	методи	– розробка наукових категорій, інструментів та принципів дослідження еколого-економічних процесів підприємства
4	напрямки	– визначення масштабу, елементів та результатів діяльності підприємства, країни та особливого регіону який має вплив на довкілля; – виявлення впливу діяльності підприємства на формування та оцінку кінцевих показників діяльності підприємства.

*Джерело: [41]

Наведені вище складові ЕЕА роблять можливим виділення напрямів та конкретної послідовності дій в комплексному здійсненні ЕЕА:

1. підготовчий огляд впливу функціонування підприємства на стан простору навколо;
2. аналіз заходів відносно охорони довкілля й організаційно технічного ступеня діяльності захисту навколишнього середовища;
3. проведення аналізу використання виробничих потужностей та їх наявність;
4. аналіз капітальних вкладень й поточних витрат;
5. аналіз наслідків покращення застосовування природних ресурсів і якості довкілля й аналіз впливу роботи охорони навколишнього середовища на формування властивостей діяльності підприємства і їх оцінку [43].

Проте, треба підкреслити, що оцінка екологічного стану будь якого підприємства не можлива комплексного підходу та проведення разом з тим і фінансового аналізу, і екологічного аудиту, і виробничого аналізу.

Основними завданнями ЕЕА є вивчення стану системи екологічного менеджменту підприємства, визначення відповідної технічної документації та фінансової звітності, прогнозування ситуації зі зростанням обсягів виробництва та ін.

Також для досягнення більш об'єктивної оцінки і якості роботи підприємства (як планової, так і поточної) необхідно проаналізувати баланс матеріальних ресурсів «впровадження у виробництво» і «вихід з виробництва». При складанні таких балансів можна передбачити отримання екологічного паспорта підприємства.

Таким чином, на основі теоретичних і практичних положень, які існують в даний час і сформульовані багатьма вченими і дослідниками при даному еколого-економічному аналізі, можна розробити практичні рекомендації щодо створення цілісної системи управління природоохоронною діяльністю підприємства, адже вона забезпечить якісну аналітику для прийняття управлінських рішень, які будуть спрямовані на зниження негативного впливу діяльності підприємства на середовище.

З огляду на вищевикладене, вважаємо, що якщо розробити досконалу методологію ЕЕА, яка буде включати в себе оцінку техногенного впливу підприємства на навколишнє середовище, виявлення, систематизацію та оцінку факторів, що визначають екологічно визначені витрати, оцінку екологічної ефективності підприємства, то це дозволить знизити екологічні витрати підприємства, при отриманні ряду приватних результатів, які дуже важливі для прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Сюди можна віднести: оцінку рівня «екологічної чистоти» підприємства і виявлення основних факторів, що визначають його техногенний вплив на навколишнє середовище; виявлення ключових факторів, які мають найбільший вплив на екологічно обумовлені витрати; розрахунок економічної ефективності природоохоронних заходів і вибір найбільш ефективних варіантів.

Цілеспрямований комплексний підхід до управління природоохоронною діяльністю на підприємстві - це залучення до природоохоронної діяльності всіх основних підрозділів підприємства, посилення еколого-економічної спрямованості їх роботи; визначення ролі екологічної служби як головної координуючої ланки; проведення еколого-економічного аналізу з метою підвищення екологічної ефективності виробництва; посилення методів управління економікою. І окремо хотілося б наголосити на поглибленні інформаційної обізнаності у сфері ЕЕА, адже, по-перше, це не менш суттєва перешкода в якості ЕЕА, а по-друге, впровадження ЕЕА потребує потужної інформаційної бази, в якості якої найбільш доцільно використовувати інформацію з первинного обліку та статистичної звітності у сфері природокористування та обліку підприємств.

2.3. Методичні принципи побудови економіко-екологічного аналізу

Господарська діяльність несе в собі негативний вплив на навколишнє середовище. Нераціональна взаємодія людини з навколишнім середовищем створює глобальні екологічні проблеми і призводить до дефіциту природних ресурсів. Щоб вирішити цю проблему і запобігти її ускладнення, їх слід

використовувати максимально ефективно. Тобто мова йде не про скорочення використання ресурсів, а про ефективність їх використання. Вивчення даної проблеми розглядається в контексті економічного та екологічного аналізу, в якому полягає її значимість.

Термін аналіз походить від грецького analysis – «поділ», «розкладання» і означає поділ предмета на складові його частини. Вона дозволяє пізнати певні аспекти явища або процесу. Найчастіше для більш детального вивчення тієї чи іншої галузі поєднуються види аналізу. Прикладом тому може служити економічний і екологічний аналіз, який вивчає взаємодію екологічних і економічних процесів. Даний вид аналізу проводиться для більш раціонального і дбайливого використання екологічних ресурсів.

Подібного роду аналіз зацікавив багатьох вчених. Зокрема, на думку Є.В. Мишеніна, економічно - екологічний аналіз є основним інструментом оцінки розвитку галузі і підприємства на предмет екологічної стійкості, він дозволяє приймати оптимальні управлінські рішення в сфері природокористування та охорони навколишнього середовища [49]. У роботі Китаєва О.В. «Аналіз методологічних підходів до оцінки технічного та організаційного рівня виробництва» було відзначено, що економічний та екологічний аналіз дає можливість реалізації екологічної політики на основі органічного поєднання вирішення економічних та екологічних проблем у процесі реформування суспільства, створення умов для вирішення екологічних проблем для всіх його членів [41]. Скляр Л.Б. визначила економічний і екологічний аналіз як дослідження взаємодії еколого-економічних процесів, для більш раціонального і дбайливого використання екологічного ресурсу [43].

Проаналізувавши згаданих вчених, можна сказати, що економічно - екологічний аналіз - це сукупність розрахунково-аналітичних методів, методів і прийомів, які дозволяють за допомогою сукупності показників розрахувати вплив підприємства на навколишнє середовище, оцінити всі вигоди і втрати від діяльності, сформулювати такі заходи, які дозволять запобігти нанесенню шкоди навколишньому середовищу в процесі реалізації проекту.

Даний вид аналізу базується на наступних методологічних принципах: конкретність, науковість, послідовність, об'єктивність, складність, порівнянність, окупність, закономірність та ефективність. Принцип науки полягає у використанні комплексу науково обґрунтованих методів і процедур [50].

Принцип конкретності передбачає аналіз об'єктивних даних, а його результати повинні мати конкретне кількісне вираження. Принципи послідовності і складності об'єднані, вони полягають у вивченні всіх джерел інформації, а аналітичні розрахунки проводяться на основі єдиної системи обліку і контролю. Порівнянність полягає в тому, що дані аналізу порівнюються з плановими і нормативними значеннями. Ефективність проявляється в практичному значенні економічного та екологічного аналізу. Регулярність полягає в частоті його використання. Окупність пояснюється тим, що витрати, які проводяться на даний вид аналізу, повинні окупатися.

Для підвищення ефективності аналітичної роботи на вітчизняних підприємствах може бути запропонована класифікація, в основу якої покладено три критерії: спосіб проведення, тимчасова ознака і відношення до користувача (рис. 2.2)

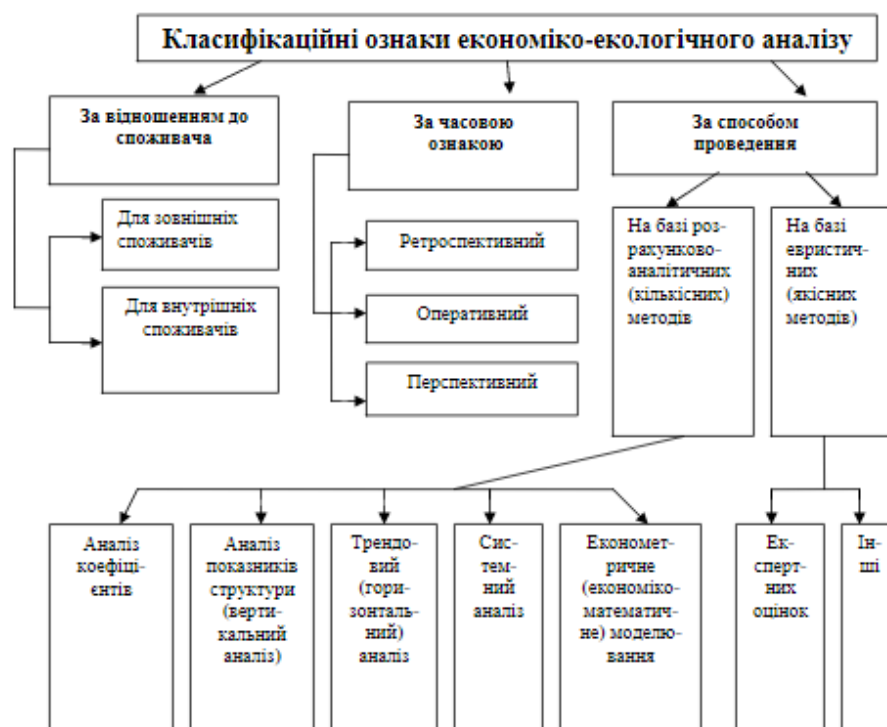

Рисунок 2.2. Класифікаційні ознаки економіко-екологічного аналізу підприємства

Найважливішою ознакою, що визначає специфіку і послідовність етапів аналітичної роботи, є її цільова спрямованість, тобто відношення до користувача, споживача економічної інформації. За ступенем доступності інформаційного забезпечення (або по відношенню до користувача) у науковій та навчально-методичній літературі виділяють два види аналізу: внутрішній і зовнішній. Стосовно до економіко-екологічного аналізу результати порівняння узагальнені в табл. 2.5.

Таблиця 2.5

Порівняльна характеристика економіко-екологічного аналізу для різних груп користувачів інформації

Область порівняння	Економіко-екологічний аналіз	
	Для зовнішніх користувачів	Для внутрішніх користувачів
Користувачі інформації	державні органи, нинішні та потенційні акціонери, кредитори, постачальники, покупці, преса, інші	управлінський персонал підприємства (керівники, фахівці)
Прийоми обробки інформації	Традиційні для бухгалтерського обліку та економічного аналізу	Традиційні для економічного аналізу та економічної кібернетики
Регламентується	Закріпленими законодавчо принципами і нормами, які підпадають під вплив стандартів (наприклад, GAP)	Потребами керуючої системи та її функціональних підрозділів: не підпадає під вплив стандартів
Вимірники, які застосовуються	Переважають грошові	Грошові, трудові, натуральні
Основний об'єкт аналізу	Вартісне вираження економіко-екологічних процесів на рівні підприємства	Натуральне і вартісне вираження економіко-екологічних процесів на рівні підприємства в цілому, його структурних підрозділів і окремих операцій
Обов'язковість ведення	Встановлюється законодавчими актами	За законом не потрібно, але ведеться за рішенням адміністрації підприємства
Терміни надання інформації	Після завершення звітного періоду	Протягом звітного періоду, після його завершення, прогноз на майбутній період
Цільова орієнтація	Сам по собі є метою	Є засобом для досягнення мети

Економіко-екологічний аналіз проводять органи охорони довкілля, економічні служби підприємства. Він здійснюється за таким планом [51]:

1. Аналіз первинних умов довколишнього середовища (характеристика природно-географічного осередку проекту, його фізичної та біологічної рівноваги).

2. Оцінка потенційного прямої чи непрямой дії проекту на околицне середовище (вираження позитивних й негативних підсумків проекту, розроблення заходів відносно усунення негативних результатів, котрі неможливо усунути).

3. Розбір альтернативних різновидів проекту (виявлення й аналіз альтернативних перспектив реалізації проекту).

4. Розроблення заходів стосовно запобігання, скорочення чи компенсації негативного діяння відносно навколишнього природного середовища (означення економічно аргументованих із погляду на витрати заходів, які здатні знизити негативні наслідки до прийнятеного рівня).

5. Екологічне навчання керівництва та робітників (підготовка керівництва й фахівців, які б відповідали за екологічну безпеку виконання проекту, здійснювали заходи відносно охорони й контролю ситуацій забруднення довколишнього осередку).

6. Екологічний моніторинг (програма поточного контролю).

Економіко-екологічний аналіз – це досить важливий процес, що здійснює організація. Його реалізація на підприємстві надає можливість планувати та нормалізувати, контролювати й аналізувати екологічні витрати, визначити їх вплив на загальну ефективність діяльності фірми, оцінити економічний збиток, заподіяний суспільству забрудненням навколишнього середовища.

3. ЕКОНОМІКО-ЕКОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ПАТ ЗМК "ЗАПОРІЖСТАЛЬ"

3.1. Аналіз фінансового стану ПАТ ЗМК "ЗАПОРІЖСТАЛЬ"

Функціональний стан підприємства характеризується наявністю можливості роботи фірми при наявних умовах внутрішнього і зовнішнього середовища. Аналіз функціонального стану дає змогу зрозуміти, які основні активні частини діють в товаристві, стан їх технічного розвитку, відповідність новим зразкам техніки, загальний рівень автоматизації та комп'ютеризації на виробництві. Для цього розглянемо склад та динаміку активів (табл.3.1)

Таблиця 3.1

Склад та динаміка активів ПАТ ЗМК "ЗАПОРІЖСТАЛЬ" протягом 2019-3
квартали 2021 років

Показник	2019	2020	3 кв 2021	Питома вага, %			темпи зростання, %	
				2019	2020	3 кв 2021	2019	2020
Нематеріальні активи	41439	42508	43857	0,06	0,07	0,05	105,84	103,17
Незавершені капітальні інвестиції	1139333	1262847	1851331	1,76	2,03	2,25	162,49	146,60
Основні засоби	24836532	24129630	22775486	38,28	38,73	27,67	91,70	94,39
Інвестиційна нерухомість	6741	6741	6741	0,01	0,01	0,01	100,00	100,00
Довгострокові фінансові інвестиції:	4022312	1038382	4377699	6,20	1,67	5,32	108,84	421,59
Інші необоротні активи	1865	1870	2215	0,00	0,00	0,00	118,77	118,45
Усього необоротні активи	30048222	26481978	29057329	46,32	42,51	35,30	96,70	109,72
Запаси	4849316	4814500	7914804	7,47	7,73	9,62	163,21	164,40
<i>Виробничі запаси</i>	1877021	1955916	2505074	2,89	3,14	3,04	133,46	128,08
<i>Незавершене виробництво</i>	954313	792343	2074571	1,47	1,27	2,52	217,39	261,83
<i>Готова продукція</i>	2016586	2066003	3335060	3,11	3,32	4,05	165,38	161,43
<i>Товари</i>	1396	238	99	0,00	0,00	0,00	7,09	41,60
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги Дебіторська заборгованість за розрахунками:	8463927	8603858	19185502	13,05	13,81	23,31	226,67	222,99

за виданими авансами	1296431	982826	936535	2,00	1,58	1,14	72,24	95,29
з бюджетом	1023217	1164853	1413676	1,58	1,87	1,72	138,16	121,36
у тому числі з податку на прибуток	4144	0	0	0,01	0,00	0,00	0,00	0,00
<i>Дебіторська заборгованість за розрахунками з нарахованих доходів</i>	872	42680	2693445	0,00	0,07	3,27	308881,31	6310,79
Інша поточна дебіторська заборгованість	18371479	18757533	18664931	28,32	30,11	22,68	101,60	99,51
Гроші та їх еквіваленти	111864	157594	757081	0,17	0,25	0,92	676,79	480,40
<i>Готівка</i>	15	0	4	0,00	0,00	0,00	26,67	0,00
<i>Рахунки в банках</i>	111839	157591	757073	0,17	0,25	0,92	676,93	480,40
Витрати майбутніх періодів	455887	526780	587796	0,70	0,85	0,71	128,93	111,58
Інші оборотні активи	255858	767542	1092910	0,39	1,23	1,33	427,15	142,39
Усього оборотні активи	34828851	35818166	53246680	53,68	57,49	64,69	152,88	148,66
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	265	265	265	0,00	0,00	0,00	100,00	100,00
Активи	64877338	62300409	82304274	100,00	100,00	100,00	126,86	132,11

За даними наведеної таблиці бачимо, питома вага оборотних активів в загальній структурі переважає протягом усього аналізованого періоду, питома їх вага склала 53,68 у 2019 році, та збільшувалась з кожним роком. Обсяг оборотних активів за 3 квартал 2021 року зріс у порівнянні до 2019 більш ніж у 1.5 рази. Найбільша частина оборотних активів ПАТ ЗМК "ЗАПОРІЖСТАЛЬ" припадає на дебіторську заборгованість, зокрема найбільша питома вага в розрізі оборотних активів, припадає саме на іншу дебіторську заборгованість протягом усього аналізованого періоду.

В частині необоротних активів також найбільшу вагу мають основні засоби, більше 38% протягом 2019-2020 років, де спостерігається динаміка до зменшення, що свідчить про недостатність або низькі темпи оновлення матеріально-технічної бази [52].

Для більш детального розгляду діяльності аналізованого підприємства доцільно буде аналіз активів також доповнити аналізом зобов'язань та джерел

їх формування, їх стан розглянемо у табл.3. 2.

Таблиця 3. 2

Склад та динаміка зобов'язань ПАТ ЗМК "ЗАПОРІЖСТАЛЬ" протягом 2019-3 квартали 2021 років

Показник	2019	2020	3 кв 2021	Питома вага, %			темпи зростання, %	
				2019	2020	3 кв 2021	2019	2020
I. Власний капітал								
Зареєстрований (пайовий) капітал	660920	660920	660920	1,02	1,06	0,80	100,00	100,00
Капітал у дооцінках	12993190	12941174	12084460	20,03	20,77	14,68	93,01	93,38
Резервний капітал	506200	506200	506200	0,78	0,81	0,62	100,00	100,00
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	15784394	13073182	33834177	24,33	20,98	41,11	214,35	258,81
Усього Власний капітал	29944704	27181476	47085757	46,16	43,63	57,21	157,24	173,23
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення								
Відстрочені податкові зобов'язання	1053644	432875	1741041	1,62	0,69	2,12	165,24	402,20
Довгострокові кредити банків	473235	363470	0	0,73	0,58	0,00	0,00	0,00
Інші довгострокові зобов'язання	4505	28328	2966	0,01	0,05	0,00	65,84	10,47
Довгострокові забезпечення	2189785	2504142	2691650	3,38	4,02	3,27	122,92	107,49
Цільове фінансування	343	309	284	0,00	0,00	0,00	82,80	91,91
Усього Довгострокові зобов'язання і забезпечення	3721512	3329124	4435941	5,74	5,34	5,39	119,20	133,25
III. Поточні зобов'язання і забезпечення								
Короткострокові кредити банків	2632465	3482251	2604475	4,06	5,59	3,16	98,94	74,79
Поточна кредиторська заборгованість за: довгостроковими зобов'язаннями	13516	4505	0	0,02	0,01	0,00	0,00	0,00
товари, роботи, послуги	24014755	27106196	25868817	37,02	43,51	31,43	107,72	95,44
розрахунками з бюджетом	86666	90038	1292117	0,13	0,14	1,57	1490,92	1435,08
у тому числі з податку на прибуток	0	0	1202634	0,00	0,00	1,46	0,00	0,00
розрахунками зі страхування	18552	19136	21445	0,03	0,03	0,03	115,59	112,07
розрахунками з оплати праці	103862	89340	100704	0,16	0,14	0,12	96,96	112,72
<i>Поточна кредиторська заборгованість за одержаними авансами</i>	28448	9264	8567	0,04	0,01	0,01	30,11	92,48
<i>Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з учасниками</i>	13974	13974	13974	0,02	0,02	0,02	100,00	100,00
Поточні забезпечення	199365	269189	207995	0,31	0,43	0,25	104,33	77,27

Продовження таблиці 3.2

Доходи майбутніх періодів	432	410	514	0,00	0,00	0,00	118,98	125,37
Інші поточні зобов'язання	611062	705506	663968	0,94	1,13	0,81	108,66	94,11
Усього за розділом III	27723097	31789809	30782576	42,73	51,03	37,40	111,04	96,83
Баланс	61389313	62300409	82304274	100,00	100,00	100,00	134,07	132,11

Тож, за наведеними даним можемо зробити висновок про забезпеченість ПАТ ЗМК "ЗАПОРІЖСТАЛЬ", оскільки розмір власного капіталу в загальній структурі переважає інші показники протягом усього аналізованого періоду, та найбільшу питому вагу власний капітал має за результатами 3 кварталів 2021 року, розмір склав 57,21 % від загального розміру пасиву балансу.

Також значними розмірами вирізняються поточні зобов'язання і забезпечення, зокрема за рахунок поточної кредиторської заборгованості за довгостроковими зобов'язаннями, де важко вирізнити чітку динаміку до збільшення або до зменшення, оскільки її розмір складав 37,02 % у 2019 році, 43,51% у 2020 році та 31,43% за результатами 3 кварталів 2021 року.

На ПАТ ЗМК "ЗАПОРІЖСТАЛЬ" використовується загальна система оподаткування, оскільки станом на 3 квартал 2021 року кількість працівників підприємства склала 11704 особи та обсяг доходу склав 65970447 тис грн. [52]

Фінансовий аналіз компанії – частина роботи з контрагентами. Він допомагає завчасно оцінити ефективність підприємства та зробити висновки про його діяльність.

Продуктивне використання оборотних активів виконує велику роль для забезпечення нормалізації функціонування підприємства, підвищення ступеня рентабельності господарства і залежить від впливу множини факторів.

В сучасних обставинах значний негативний вплив на ефективність використання оборотних активів, зниження їх оборотності містять фактори кризового становища економіки, які діють самостійно від підприємства.

Водночас , підприємства користуються внутрішніми резервами підвищення ефективності застосування мобільних активів, на які воно може суттєво впливати[53]. До них відносяться:

- встановлення норм матеріальних оборотних активів;
- вживання тривалих господарських зв'язків;
- вдосконалення систем розрахунків;
- раціональна організація продажу;
- систематичний контроль за оборотністю коштів в розрахунках тощо[54].

Оцінка ефективності використання оборотних коштів відбувається через показники оборотності підприємства. Оскільки фактор часу є критерієм для оцінки ефективності застосовування оборотних активів, то використовуються показники, які відображують:

- по-перше, тривалість обороту у днях чи загальний період обороту;
- -по-друге, швидкість обороту[55].

Оцінку показників ефективності використання оборотних активів а ПАТ ЗМК "ЗАПОРІЖСТАЛЬ" проведемо за допомогою таблиці 3.3

Таблиця 3.3

Оцінка показників ефективності використання оборотних активів підприємства

Показники	2019 рік	2020 рік	3 кв. 2021 року	абсолютне відхилення, тис грн		темп зростання ,%	
				2019	2020	2020	2019
1 середні залишки оборотних активів, тис.грн	40057328,50	35198313,50	44728943,50	4671615,00	9530630,00	111,66	127,08
2 чистий дохід від реалізації, тис грн	46493395,00	45630637,00	65970447,00	19477052,00	20339810,00	141,89	144,57
3. прибуток (збиток), тис грн	-4332802,00	-3678076,00	16203637,00	20536439,00	19881713,00	- 373,98	- 440,55
4. коефіцієнт оборотності оборотних активів	1,16	1,30	1,47	0,31	0,18	127,07	113,77

Продовження таблиці 3.3

5 Коефіцієнт закріплення оборотні засобів	0,86	0,77	0,68	-0,18	-0,09	78,70	87,90
6. середній період обороту оборотних засобів, дн	310,17	277,69	244,09	-66,08	-33,61	78,70	87,90
7. Рентабельність оборотних активів,%	-0,11	-0,10	0,36	0,47	0,47	-334,92	-346,68

За результатами аналізу бачимо, що діяльність ПАТ ЗМК "ЗАПОРІЖСТАЛЬ" не рентабельна та протягом 2019-2020 років була збитковою, підприємство має досить тривалий період обороту оборотних засобів, хоча він і поступово зменшується. Загалом показники діяльності та ефективності використання оборотних активів у 2021 році мають найкращі характеристики протягом усього аналізованого періоду.

Прочитати баланс і звіт про фінансові результати не завжди достатньо для того, щоб зрозуміти фінансовий стан компанії.

Є кілька показників, які прямо вказують на результативність та фінансову стійкість юридичної особи:

- Коефіцієнти ліквідності. Виражають здатність компанії швидко розрахуватися за зобов'язаннями.

- Платоспроможність – це здатність компанії погашати довгострокові боргові зобов'язання терміном більше одного року.

Згідно проведеного аналізу, бачимо, що загальне становище ліквідності ПАТ ЗМК "ЗАПОРІЖСТАЛЬ" та його платоспроможності найсприятливішим було у 2021 році.

Слід відмітити, що підприємство протягом усього аналізованого періоду залишається ліквідним, про що свідчить значне перевищення активів різної ліквідності над відповідними видами зобов'язань. Винятком слугують лише високоліквідні активи, що не покривають термінових зобов'язань.

Таблиця 3.4

Аналіз показників ліквідності та платоспроможності ПАТ ЗМК
"ЗАПОРІЖСТАЛЬ" у 2019-2021 роках

Показник	Нормативне значення	2019	2020	2021	відхилення 2021 до 2019	Відношення у % 2021 р. до 2019р.
1. Оцінка ліквідності						
Високоліквідні активи (А1)	≥П1	110 580	157594	757081	646501	6,846455055
Середньоліквідні активи (А2)	≥П2	29476 211	30 319 292	43 986 999	14510788	1,492288103
Низьколіквідні активи (А3)	≥П3	4 991 935,00	5 341 545,00	8 502 865,00	3510930	1,703320456
Найбільш строкові зобов'язання (П1)	≤А1	25 090 632	28 307 558	28 101,00 178	3087469	1,12305266
Короткострокові зобов'язання (П2)	≤А2	2 632 465,00	3 482 251,00	2 604 475,00	-27990	0,98936738
Довгострокові зобов'язання (П3)	≤А3	3 721 512	3329124	4435941	714429	1,191972779
2. Оцінка платоспроможності						
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	≥0,2	0,00398873	0,00495737	0,024594465	0,020605734	6,16598616
Проміжний коефіцієнт покриття	≥0,7	1,08354727	0,9752706	1,472647253	0,389099986	1,359098304
Коефіцієнт покриття (загальної ліквідності)	≥2	1,24727988	1,1267185	1,729766866	0,482486989	1,386831375

Також спостерігається позитивна динаміка коефіцієнту покриття протягом аналізованого періоду, зокрема найкращий показник спостерігався у 2021 році, сягав 1,72, що трохи не достає до нормативного значення. Також добрі показники має коефіцієнт проміжного покриття що у 2021 році досяг обсягів 1,47, що вдвічі покриває нормативне значення.

На сьогодні в наукових працях існують різні підходи до трактування економічного змісту поняття «рентабельність». Дана ситуація зумовлена використанням даного показника для оцінки результативності та ефективності різних напрямів діяльності підприємства. використання рентабельності як економічної категорії також зумовлюється необхідністю визначення досягнутого

ефекту та оцінки реалізації цілей та мети діяльності підприємства.

Нерідко поняття «рентабельність» означається авторами як відносний показник, зокрема: «рентабельність – це відносний економічний показник, котрий розкриває ефективність підприємства та вираховується шляхом відношення прибутку до витрат, себто являє собою норму прибутку.

Показники рентабельності – основні показники, що характеризують ефективність діяльності й фінансові результати підприємства. Вони розкривають прибутковість фірми з різноманітних позицій та формуються в групи належно до інтересів усіх учасників фінансово-економічних процесів та ринкового обміну» [56]. Більш широкий підхід стосовно трактування терміну «рентабельність» пропонують використовувати А.В.Пандас, Т.М.Федерка. Ці автори радять «рентабельність розглядати із двох позицій – мовби об'єктивну економічну категорію та як показник. Розглядаючи об'єктивну економічну категорію, рентабельність розкриває прибутковість та фінансовий результат виробничої діяльності» [57]. Детальний аналіз показників рентабельності підприємства наведено у таблиці 3.5

Таблиця 3.5

Показники рентабельності ПАТ ЗМК "ЗАПОРІЖСТАЛЬ"
у 2019-2021 роках, %

Показник	2019	2020	2021	відхилення 2021 до 2019
Рентабельність сукупного капіталу	1,31	0,04	24,05	22,75
Рентабельність власного капіталу	-14,47	-13,53	34,41	48,88
Валова рентабельність продажу	-5,03	3,90	30,10	35,13
Операційна рентабельність продажу	-9,54	-7,59	26,63	36,17

Чиста рентабельність продажу	-9,32	-8,06	24,56	33,88
Рентабельність продукції	-4,79	4,06	43,06	47,85

З наведеної таблиці бачимо, що всі аспекти діяльності підприємства були рентабельними лише у 2021 році, який відрізняється від попередніх значною прибутковістю діяльності, протягом же 2019-2020 років гарні показники мала лиш рентабельність сукупного капіталу. Цей показник підтверджує ефективність використання ПАТ ЗМК "ЗАПОРІЖСТАЛЬ" своїх активів для одержання прибутку.

3.2. Економіко-екологічний аналіз ПАТ ЗМК "ЗАПОРІЖСТАЛЬ"

ПАТ «Запоріжсталь» – це підприємство із повним металургійним ланцюгом виробничих процесів, котре посідає лідируючі позиції по виробництву сталі та чавуну в Україні, а також обсягам експорту та постачанням валюти, а ще податковим відрахуванням.

Виробничі потужності «Запоріжсталь» складають:

- Агломераційний цех (6 агломашин),
- Доменний цех (4 доменні печі),
- Мартенівський цех (7 мартенівських печей та 1 двохванний сталеплавильний агрегат),
- Цех підготовки складів,
- Обжимний цех,
- Цех гарячої прокатки тонкого листа,
- Цех холодної прокатки № 1,
- Цех холодної прокатки № 3.

Промислові підприємства постачають сировину і виробляють основні види продукції. Від їх розвитку значною мірою залежать рівень економіки країни, задоволення потреб населення. Найбільш небезпечні для природного середовища є гірничодобувна та металургійна промисловість. Великої шкоди

ці підприємства завдають повітряному басейну, водним ресурсам, земельним ресурсам, утворюючи кар'єри, а також зумовлюють значне теплове забруднення середовища.

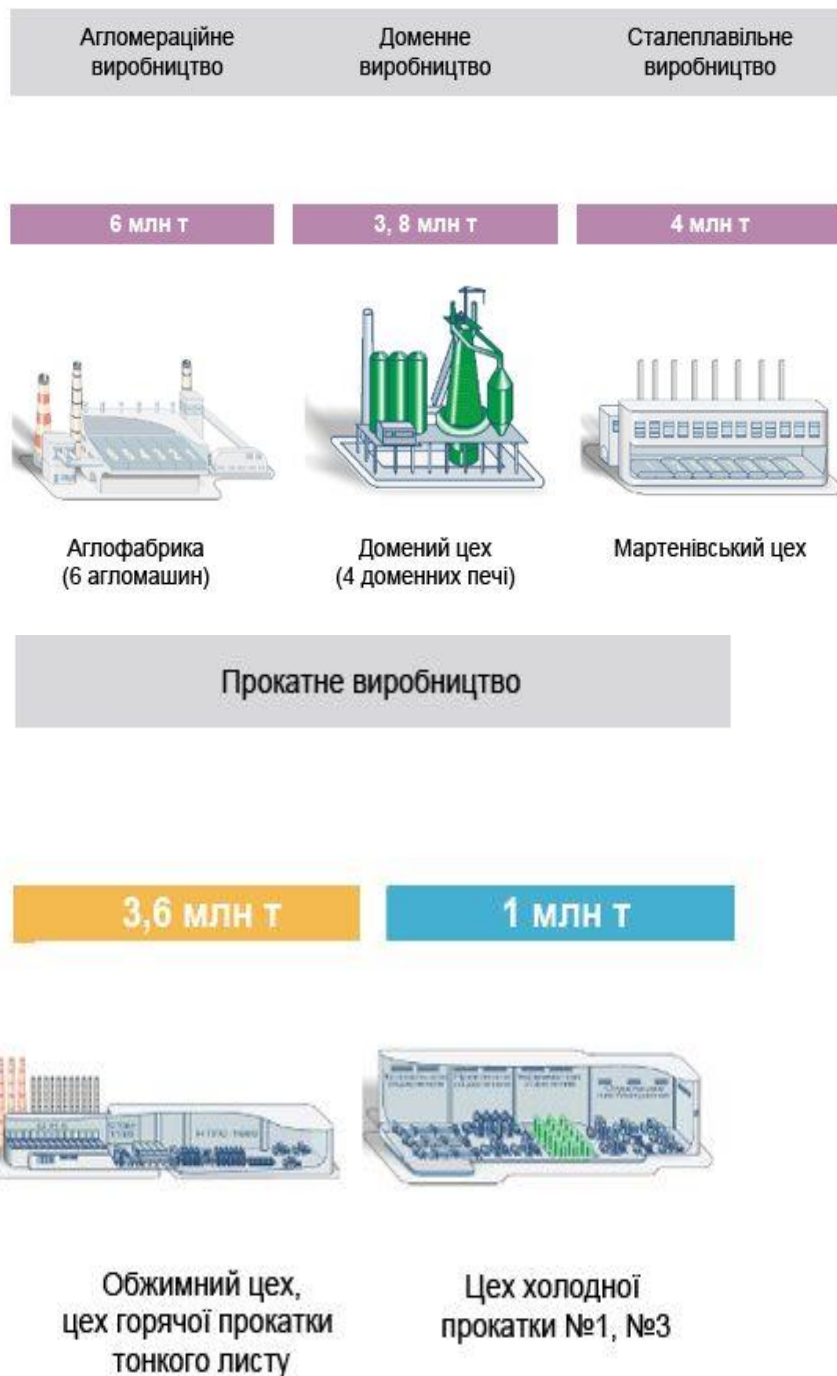

Рисунок 3.1 Структура виробництва ПАТ ЗМК "ЗАПОРІЖСТАЛЬ"

Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами забруднення за викидами економічної діяльності представлені в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Динаміка обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел найбільших підприємств – забруднювачів

№	Назва підприємства	Динаміка обсягів викидів в атмосферне повітря, тис.т/рік				
		2017	2018	2019	2020	2021
1	ПАТ «Запоріжсталь»	50,834	52,294	51,831	50,248	50,677
2	ПрАТ «Дніпроспецсталь»	0,752	0,731	0,659	0,671	0,656
3	ПрАТ «Український графіт»	1,254	1,426	1,359	1,196	1,804
4	ВП Запорізька ТЕС АТ «ДТЕК Дніпроенерго»	105,238	98,059	98,651	86,277	76,472
5	АТ «Запорізький завод феросплавів»	7,656	7,512	7,061	5,336	6,083

[58]

За даними таблиці бачимо, що ПАТ «ЗМК ЗАПОРІЖСТАЛЬ» займає лідируючі позиції по обсягам викидів серед великих підприємств-виробників в своїй галузі протягом останніх п'яти років.

Складною в області залишається проблема накопичення відходів, через великі обсяги утворення, розміщення та накопичення відходів впродовж тривалого часу.

Значному утворенню та накопиченню відходів виробництва і споживання сприяють:

- енергетично-сировинна спеціалізація економіки регіону; недостатнє ресурсовикористання галузями виробництва в цілому;
- відсутність сучасних полігонів побутових відходів і коштів на їх будівництво та експлуатацію;
- низький рівень виконання реабілітації забруднених територій від несанкціонованого розміщення відходів.

Динаміка утворення відходів основних підприємств області за 2021 рік наведена у таблиці 3.2

Таблиця 3.2

Динаміка утворення відходів основних підприємств області

Назва підприємства	Кількість утворених відходів тис.тон			
	2018	2019	2020	2021
ПАТ «Запоріжсталь»	2703,673	2705,856	1128,288	3344,611
ПрАТ «Дніпроспецсталь»	100,76	81,129	76,021	*
АТ «Запорізький завод феросплавів»	82,565	72,482	64,522	98,632
ТОВ «Запорізький титано-магнієвий комбінат»	19,401	22,131	13,419	18,22

*дані відсутні

Для зменшення обсягів розміщених відходів, які утворюються практично на всіх підприємствах – основних забруднювачах, вдосконалюються діючі та впроваджуються сучасні технології, устаткування та обладнання, міжнародний європейський досвід у сфері поводження з відходами за принципом «R3»: рециклінг, рекуперація та регенерація.

Металургійна промисловість в Запорізькій області представлена підприємствами, що займаються виробництвом сталі, чавуну, феросплавів, виробництвом дроту, виробництвом алюмінію, міді, інших кольорових металів, також литтям чавуну, легких кольорових металів. Найбільшим підприємством – забруднювачем атмосферного повітря в області з металургійного виробництва є ПАТ «Запоріжсталь».

Обсяги викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел підприємств виробництва чавуну, сталі та феросплавів надані в таблиці 3.3

Таблиця 3.3

Обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферу від стаціонарних джерел забруднення найбільших підприємств виробництва чавуну, сталі та феросплавіву 2021 році

Назва підприємства	Усього, т
ПрАТ «Електрометалургійний завод Дніпроспецсталь» ім. А.М. Кузьміна	656,031
АТ «Запорізький завод феросплавів»	6083,101
ПАТ «Запорізький металургійний комбінат «Запоріжсталь»	50677,062
ТОВ «Запорожспецсплав»	39,581
ТОВ «Феррокс»	31,161

Джерело:[58]

ПАТ «Запорізький металургійний комбінат «Запоріжсталь» припинено скидання недостатньо очищених зворотних вод. Починаючи з 2019 року, категорія якості зворотних вод підприємства відповідає нормативним показникам і відноситься до категорії нормативно-очищених. У 2021 році підприємством відведено у р. Дніпро 53,793 млн. м3 зворотних вод, з них нормативно чистих без очистки –3,944 млн.м3, нормативно очищених –49,849 млн.м3. Водопостачання підприємства для виробничих, господарсько-питних потреб здійснюється з р. Дніпро, відведення зворотних вод здійснюється в р. Дніпро по 6 випусках згідно з дозволом на спеціальне водокористування та встановленими нормативами ГДС речовин, що надходять із зворотними водами у водні об'єкти. З метою раціонального використання водних ресурсів на комбінаті експлуатуються системи оборотного та повторного водопостачання обсягами 552,379 млн. м3/рік та 4,835 млн. м3/рік відповідно.

Таблиця 3.4

Обсяги захоронення відходів на полігоні найбільших підприємств виробництва чавуну, сталі та феросплавів області у 2021 році

Назва підприємства	Усього, тис.тон
ПАТ «Запорізький металургійний комбінат «Запоріжсталь»	1229,516
ПрАТ «Запоріжжкокс»	20,027
ТОВ «Запорізький титано-магнієвий комбінат»	10,897
АТ «Запорізький завод феросплавів»	90,136

З метою подолання екологічної кризи в країні потрібно здійснити екологізацію виробництва. Екологізація виробництва -це відтворення природних ресурсів шляхом вдосконалення технології, організації матеріального виробництва, підвищення ефективності праці в екологічній сфері. Екологізація включає: ощадливу витрату сировини, комплексне використання природних ресурсів, створення нових технологій, що забезпечують маловідхідне виробництво, замкнуті цикли водообігу, утилізацію відходів тощо.

Одним із основних шляхів екологізації промисловості є вдосконалення і модернізація технології виробництва, в тому числі уловлювання викидів, комплексне перероблення стічних вод і відходів та використання продуктів перероблення як вторинної сировини, тобто перетворення забруднювальних речовин на корисні продукти. Другий напрям екологізації виробництва полягає в очищенні викидів і стоків від забруднення. Третій напрямок – це виробництво обладнання та устаткування для здійснення екологічно безпечних технологій.

Основними цілями екологізації промислового виробництва є зменшення впливу наявних джерел забруднення на довкілля, покращення еколого-економічних показників підприємств, модернізація системи екологічного управління, забезпечення випуску екологічно безпечної продукції.

За 2021 рік підприємствами -основними забруднювачі атмосферного повітря виконувалися наступні природоохоронні заходи щодо скорочення обсягів викидів забруднюючих речовин: ПАТ «Запоріжсталь». Завершені роботи на агломераційному виробництві з реконструкції аспіраційної системи очищення газів від місць вивантаження агломерату з хвостових частин агломашин No1-2 за рахунок встановлення рукавних фільтрів. Також в агломераційному цеху завершено будівництво та введені в експлуатацію аспіраційні системи від коксових та вапнякових дробарок. В доменному цеху розпочато роботу з проектування реконструкції аспіраційних установок від ДП-5, що планується провести в рамках капітального ремонту печі. Також виконано капітальний ремонт печі No4, у рамках якого на аспіраційній установці ливарного двору печі було виконано заміну понад 5630 фільтруючих рукавів та виконано заміну фільтруючих елементів рукавних фільтрів аспіраційної установки від шихтоподачі ДП-3.Прокатне виробництво – в обтискному цеху виконано модернізацію конструкції насадок регенераторів груп нагрівальних колодязів No 4, 7, 9. [58]

Оцінку викидів у атмосферу в комбінаті провадять щоденно. ПАТ "Запоріжсталь" першим із промислових виробництв Запоріжжя налагодив

передачу даних онлайн-моніторингу викидів до відкритого доступу. Пригадаємо, що систему екологічного моніторингу забруднення "Запоріжсталь" впроваджує у рамках комплексної платформи екологічної метаморфози виробництва – усі модернізовані об'єкти виробництв оснащені датчиком контролю на джерелах викидів.

Така система моніторингу відображує роботу технологічних газоочисток усіх шести агломашин, а ще аспірації хвостових частин агломашин. Під постійним контролем також функціонування аспірацій ливарних дворів та шихтоподачі доменних печей № 3 і 4.

На досліджуваному комбінаті "Запоріжсталь" планомірно проводять оновлення виробництва. Комбінат уже направив на еко-модернізацію більше ніж 15 млрд гривень. Було проведено екологічну реконструкцію доменних печей із установкою новітніх аспіраційних систем ливарних дворів та бункерної естакади, побудовано єдину в Україні лінію соляно-кислотного травлення у ЦХП, введений у експлуатацію комплекс повороту промислово-злизових стоків, а надто проведено модернізацію аглофабрики [59].

"Запоріжсталь" названо "Лідером екоінвестицій" згідно всеукраїнського рейтингу "Екотрансформація-2021" котрий відбувся 16-17 грудня 2021 року у м. Київ та являв собою всеукраїнський бізнес-форум господарств та компаній, котрі впроваджують в виробництво проекти задля зниження негативного впливу на оточуюче середовище – "Екотрансформація-2021". Підприємство "Запоріжсталь", що є частиною Групи Метінвест удостоївся найвищої нагороди у номінації "Лідер екоінвестицій-2021" за здійснення інвестиційної програми екологічної модернізації виробництва [60].

Задля вирішення конкретних питань підвищення якості продукції, а також ефективності виробництва, означення програм технічного переозброєння цехів й виробництв, зосередження діяльності на вирішенні завдань розвитку комбінату та досягненні цілей у області якості, екології та охорони праці на ПАТ "Запоріжсталь" виконуються науково-дослідні роботи (НДР), для чого комбінатом залучені на договірній основі фахівці науково-дослідних інститутів,

а також вищих навчальних закладів й виробничих дослідних підприємств. Сума витрат направлених на науково-дослідницьку роботу за звітний рік становить 77,0 тис. грн.

ПАТ "Запоріжсталь" при плануванні своєї діяльності й прийнятті інвестиційних рішень в обов'язковому порядку реалізовує оцінку потенційного впливу на оточуюче середовище у всіх етапах проекту й екологічний моніторинг.

У 2020 р. на здійснення моніторингових робіт з дослідження оцінки впливу функціонування комбінату в межах основного промислового майданчика, на місцях видалення відходів на природне оточення затрачено 1 557 тис.грн. грн. Робота комбінату направлена на попередження й постійне зниження впливу на навколишнє середовище.

4.ІНТЕРПРЕТАЦІЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ОБҐРУНТУВАННЯ РЕКОМЕНДАЦІЙ З УДОСКОНАЛЕННЯ ВЕДЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ОБЛІКУ

Ведення екологічного обліку на підприємстві позитивно впливає на його конкурентоспроможність, прибутковість та загальний рейтинг, оскільки в умовах зростання соціальної свідомості та раціонального споживання, кожен намагається купувати екологічно чисту та якісну продукцію.

Споживачі формують попит на певні види продукції, що призводить до збільшення прибутковості підприємств, яка в свою чергу чинить прямий вплив на рейтинговість та конкурентоспроможність фірми.

Виведення коректних показників екологічності продукції неможливе без якісного обліку.

Найбільші труднощі в організації екологічно орієнтованого обліку і звітності сьогодні пов'язані з нехтуванням управлінням суб'єктами господарювання з цих питань, відсутністю вимоги держави і суспільства до повної всебічної інформації про природоохоронну діяльність і відсутністю напрацювань щодо грошової оцінки такої діяльності. Але цей шлях лежить через виділення і відображення в існуючій системі обліку екологічних активів і зобов'язань, екологічних витрат, доходів і фінансових результатів. Як зазначає В.А. Дерій: «З удосконаленням методів обліку цих витрат і грошової оцінки впливу на навколишнє середовище буде набагато краще» [33].

І.В. Замула [36] до об'єктів бухгалтерського обліку, пов'язаних з природоохоронною діяльністю суб'єктів господарювання, відносять: природно-ресурсний потенціал, генетично модифіковані організми, відходи виробництва, необоротні активи екологічного призначення, екологічні зобов'язання, екологічні доходи, екологічні витрати, фінансові результати від природоохоронної діяльності.

Підводячи підсумок, вважаємо за доцільне:

1. виділити в екологічно орієнтованій системі обліку наступні об'єкти: екологічні активи (виділяють природно-ресурсний потенціал, генетично модифіковані організми, відходи виробництва, необоротні екологічні активи), екологічні зобов'язання, екологічні витрати, екологічні втрати, екологічні доходи та фінансові результати природоохоронної діяльності.

2. Організація екологічного обліку повинна виступати в якості цілісної системи з використанням окремих первинних документів, аналітичних і синтетичних реєстрів, рахунків першого, другого і третього порядку і повністю відображати взаємодію господарської діяльності підприємства і екологічної безпеки. За словами В.А. Дерія, «на кожному вітчизняному підприємстві повинен бути «Журнал оперативного обліку стану та екологічних порушень», а в разі виявлення екологічних порушень керівники і фахівці підприємства повинні скласти «Акт про виявлене екологічне порушення» [33].

3. Вести реєстр по кожному з обраних об'єктів еколого-орієнтованого обліку, підтверджуючи в цілому необхідність введення таких реєстрів бухгалтерського обліку,

4. Також ми погоджуємося з використанням первинних документів у вигляді актів, як конкретних первинних документів, які складаються не однією особою, а комісією.

5. Відображення господарських операцій за певними об'єктами на рахунках повинно здійснюватися в межах існуючого плану рахунків з виділенням рахунків другого (субрахунки) і третього порядку (аналітичні рахунки). У цьому сенсі доречною є пропозиція Л.В. Гнилицької щодо відображення екологічних витрат на субрахунках 913 і 237 [40].

Необоротні активи екологічного призначення – на субрахунках 1010 «Основні засоби екологічного призначення» та 128 «Нематеріальні активи екологічного призначення», 129 «Генетично модифіковані організми», 2010 «Відходи виробництва», 7120 «Доходи довкілля», 794 «Фінансовий результат природоохоронної діяльності» та ін.

Українське суспільство повинно мати чітке уявлення про екологічну діяльність суб'єктів господарювання, а кожне українське підприємство має розуміти його внесок і внесок у національну справу управління рівновагою навколишнього середовища та справу світового масштабу. Однією зі складових системи природоохоронної діяльності суб'єктів господарювання є організація екологічно орієнтованого обліку. Сформульовані основні завдання і напрямки застосування в цьому аспекті дозволили визначити основні об'єкти еколого-орієнтованого обліку і вимоги до інформації, яку він виробляє.

Визначено необхідність організації екологічного обліку як цілісної системи з використанням окремих первинних документів, аналітичних і синтетичних реєстрів, рахунків першого, другого і третього порядку, що дасть можливість повною мірою відобразити взаємодію господарської діяльності підприємства і екологічної безпеки.

Розробка та використання реєстрів синтетичного та аналітичного обліку, субрахунків та аналітичних рахунків має здійснюватися кожним суб'єктом господарювання індивідуально в межах власної облікової політики з урахуванням особливостей діяльності підприємств.

З огляду на актуальність і масштабність проблеми, перспективи подальших досліджень в цьому напрямку досить широкі. Зокрема, подальші наукові дослідження вважають за доцільне акцентувати увагу на вдосконаленні звітності та гармонізації її з інформаційними потребами суспільства на шляху його сталого розвитку.

ВИСНОВКИ

Під час написання дипломної роботи ми виконали поставлені задачі та дійшли наступних висновків:

Спроби відобразити параметри навколишнього середовища в системі обліку і звітності підприємств ряду країн стали проводитися в 70-х роках ХХ століття. Однак наполеглива увага до обліку цих витрат і управління ними стала привертатися лише з початку 90-х років ХХ століття. Грандіозним поворотним пунктом визнано проведення в 1992 році Конференції Організації Об'єднаних Націй із питань оточуючого середовища й розвитку (зустріч найвищого рівня "Планета Земля"), на котрій було прийнято Порядок денний на ХХІ ст. стосовно забезпечення незмінного розвитку, там вперше висунули концепцію екологічного обліку мовби інструменту провадження послідовної політики у даній галузі [2].

Екологічний облік – являє собою систему, котра може бути використана для виявлення, систематизації, регулювання й представлення даних та інформації щодо стану навколишнього середовища в природних та вартісних показниках. Основана на таких же принципах, що й усі системи обліку, система екологічного обліку надає об'єктивне видовище стану та динаміки природного спадку, взаємодії економіки та оточуючого середовища й витрат стосовно профілактичних заходів, охорону навколишнього оточення і компенсацію шкоди довколишньому середовищу.

2. Для ефективного нормативного регулювання природокористування необхідно розглядати його як систему, що функціонує на декількох рівнях (міжнародний, державний та місцевий), тісно взаємопов'язаних і інтегрованих між собою.

На міжнародному рівні регулювання екологічного менеджменту здійснюється за допомогою міжнародних стандартів, розроблених Міжнародною організацією стандартизації ISO серії 14000, що надає практичні рекомендації

для компаній, які прагнуть поліпшити свої екологічні показники і поліпшити екологічну ситуацію в навколишньому середовищі.

На національному рівні екологічний менеджмент регулюється Державними стандартами та технічними умовами (ДСТУ). В Україні міжнародні стандарти серії ISO 14000 прийняті як національні в 1997 р. Окрім того, в Україні є також національні нормативно-правові акти, які регулюють господарську діяльність підприємств та організацій щодо екологічної політики та охорони довкілля. Основним законодавчим актом, який регламентує діяльність з охорони довкілля є Закон "Про охорону навколишнього природного середовища", проте ще існує багато законів, котрі регламентують діяльність та природокористування.

На місцевому рівні екологічна політика зводиться безпосередньо до екологічного менеджменту – визначення його цілей і основних завдань, розробки власних стандартів компаній в екологічному менеджменті і підвищення ефективності виробництва з урахуванням екологічної складової.

3. Під економіко-екологічним аналізом найчастіше розуміється сукупність розрахунково-аналітичних методів, прийомів і способів, що дозволяють за допомогою сукупності систематизованих показників врахувати взаємовплив і взаємодії підприємств і довкілля.

Систематизуючи і узагальнюючи вищезгадані дослідження вчених про сутність еколого-економічного аналізу, можна визначити, що ЕЕА - це аналіз, який являє собою процес виявлення пропорційності прибутку і витрат з акцентом на зовнішні екологічні наслідки, економічні та соціальні ефекти.

Еколого-економічні дослідження є найважливішою складовою оцінки впливу на довкілля. І результати цього аналізу повинні бути використані при комплексному дослідженні підприємства. Такий аналіз проводиться через екологічний аудит, екологічну експертизу, ситуаційний аналіз та екологічний маркетинг.

4. Економіко-екологічний аналіз базується на наступних методологічних принципах: конкретність, науковість, послідовність, об'єктивність, складність, порівнянність, окупність, закономірність та ефективність.

5. За даними звітності досліджуваного підприємства бачимо, питома вага оборотних активів в загальній структурі переважає протягом усього аналізованого періоду, питома їх вага склала 53,68 у 2019 році, та збільшувалась з кожним роком. Обсяг оборотних активів за 3 квартал 2021 року зріс у порівнянні до 2019 більш ніж у 1.5 рази.

Найбільша частина оборотних активів ПАТ ЗМК "ЗАПОРІЖСТАЛЬ" припадає на дебіторську заборгованість, зокрема найбільша питома вага в розрізі оборотних активів, припадає саме на іншу дебіторську заборгованість протягом усього аналізованого періоду. В частині необоротних активів також найбільшу вагу мають основні засоби, більше 38% протягом 2019-2020 років, де спостерігається динаміка до зменшення, що свідчить про недостатність або низькі темпи оновлення матеріально-технічної бази.

Згідно проведеного аналізу, бачимо, що загальне становище ліквідності ПАТ ЗМК "ЗАПОРІЖСТАЛЬ" та його платоспроможності найсприятливішим було у 2021 році.

6. ПАТ ЗМК "ЗАПОРІЖСТАЛЬ" займає лідируючі позиції по обсягам викидів серед великих підприємств-виробників в своїй галузі протягом останніх п'яти років. Для зменшення обсягів розміщених відходів, які утворюються практично на всіх підприємствах – основних забруднювачах, вдосконалюються діючі та впроваджуються сучасні технології, устаткування та обладнання, міжнародний європейський досвід у сфері поводження з відходами за принципом "R3": . Оцінку викидів в атмосферу на комбінаті проводять щодня. ПАТ "Запоріжсталь" першим з промислових підприємств Запоріжжя розпочав передавати дані онлайн-моніторингу викидів у відкритий доступ

7. Ведення екологічного обліку на підприємстві позитивно впливає на його конкурентоспроможність та прибутковість, оскільки в умовах зростання соціальної свідомості та раціонального споживання, кожен намагається купувати

екологічно чисту та якісну продукцію. Споживачі формують попит на певні види продукції, що призводить до збільшення прибутковості підприємств, яка в свою чергу чинить прямий вплив на конкурентоспроможність фірми. Виведення коректних показників екологічності продукції неможливе без якісного обліку.

Організація екологічного обліку повинна виступати в якості цілісної системи з використанням окремих первинних документів, аналітичних і синтетичних реєстрів, рахунків першого, другого і третього порядку і повністю відображати взаємодію господарської діяльності підприємства і екологічної безпеки.

Також доречною є пропозиція щодо відображення екологічних витрат на субрахунках 913 і 237. Необоротні активи екологічного призначення - на субрахунках 1010 "Основні засоби екологічного призначення" та 128 "Нематеріальні активи екологічного призначення", 129 "Генетично модифіковані організми", 2010 "Відходи виробництва", 7120 "Доходи довкілля", 794 "Фінансовий результат природоохоронної діяльності" та ін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Джигирей В. С. Основи екології та охорона навколишнього природного середовища (Екологія та охорона природи): [навчальний посібник.] / Джигирей В.С., Сторожук В.М., Яцюк Р.А. – Львів : Афіша, 2004. – 272 с.
2. Greenhouse Gas Emissions Report [An illustration for business climate change and greenhouse gas emissions reporting] / PricewaterhouseCoopers. - UK, 2009 URL <http://www.uk.pwc.com/>(дата звернення 06.11.2022 року)
3. Вороновська О. В. Екологічний облік в системі інформаційних джерел антикризового регулювання аграрного виробництва [Текст] / О. В. Вороновська // Збірник наукових праць Таврійського Державного агротехнологічного університету (економічні науки). – Мелітополь: ТДАУ, 2010. – № 3. – С. 127-132.
4. Вороновська О. В. Сутність і розвиток екологічного обліку / О.В. Вороновська [Текст] // Галицький економічний вісник. – 2011. – № 2(31). – С. 195-200.
5. Пелиньо Л.М. Місце екологічного обліку в сучасній системі бухгалтерського обліку та його важливе значення в сфері охорони довкілля / Л.М. Пелиньо // Науковий вісник НЛТУ України. - 2008. - Вип. 18.2. - С. 70-75.
6. A Manual for the Preparers and Users of Eco-efficiency Indicators [Version 1.1] / United Nations Conference On Trade And Development. - New York and Geneva, 2004 URL: <http://www.unctad.org/> (дата звернення 05.11.2022 року)
7. Федулова Л.І. Менеджмент організацій : підручник / Л.І. Федулова. – К. : Либідь, 2003. – 448 с.
8. Купалова Г.І., Ульянова Д.К. Формування ефективної системи екологічного менеджменту та аудиту // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2011. – № 1(11). – С. 48-53

9. Системи екологічного управління. Вимоги та настанови щодо застосування ДСТУ ISO 14001:2006 (ISO 14001:2004, IDT) [Текст]. – Введ. 2006-05-15. – К. : Держспоживстандарт УКРАЇНИ, 2006. – 17 с.

10. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 26.06.91 № 1268-XII // ВВР України – 1991 – № 41 – 547 с. URL <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1264-12> . (дата звернення 10.11.2022 року)

11. Про природно-заповідний фонд України : Закон України від 16.06.1992 № 2456-XII URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12#Text> (дата звернення 11.11.2022 року)

12. «Про охорону атмосферного повітря» Закон України від 16.10.1992 № 2707-XII, URL https://ips.ligazakon.net/document/T270700?an=1&ed=2020_10_16 (дата звернення 11.11.2022 року)

13. «Про тваринний світ», Закон України від 13.12.2001 № 2894-III, URL <https://ips.ligazakon.net/document/T012894> (дата звернення 11.11.2022 року)

14. «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» Закон України від 08.02.1995 № 39/95-ВР, URL :<https://ips.ligazakon.net/document/Z950039> (дата звернення 11.11.2022 року)

15. «Про поводження з радіоактивними відходами» Закон України від 30.06.1995 № 255/95-ВР, URL <https://ips.ligazakon.net/document/Z950255>(дата звернення 11.11.2022 року)

16. «Про відходи» Закон України від 05.03.1998 № 187/98-ВР, URL <https://ips.ligazakon.net/document/z980187?an=20> (дата звернення 11.11.2022 року)

17. «Про рослинний світ» Закон України від 09.04.1999 № 591-XIV, URL https://ips.ligazakon.net/document/t990591?ed=2011_06_16 (дата звернення 11.11.2022 року)

18. «Про енергетичну ефективність» Закон України від 21.10.2021 № 1818-IX, URL <https://ips.ligazakon.net/document/T211818> (дата звернення 11.11.2022 року)

19. «Про альтернативні джерела енергії» Закон України від 20.02.2003 № 555-IV, URL <https://ips.ligazakon.net/document/T030555> (дата звернення 11.11.2022 року)
20. «Про альтернативні види палива» Закон України від 14.01.2000 № 1391-XIV, URL <https://ips.ligazakon.net/document/T001391>(дата звернення 11.11.2022 року)
21. «Землі енергетики» Закон України від 09.07.2010 № 2480-VI, URL <https://ips.ligazakon.net/document/TM039502>(дата звернення 11.11.2022 року)
22. «Про ринок електричної енергії» Закон України від 13.04.2017 № 2019-VIII, URL <https://ips.ligazakon.net/document/T172019>(дата звернення 11.11.2022 року)
23. «Про теплопостачання» Закон України від 02.06.2005 № 2633-IV, URL <https://ips.ligazakon.net/document/T052633> (дата звернення 11.11.2022 року)
24. Кожушко Л.Ф., Скрипчук П.М. Екологічний менеджмент : під-ручник / Л.Ф. Кожушко, П.М. Скрипчук. – К. : ВЦ «Академія», 2007. – 432 с.
25. Про екологічний аудит : Закон України від 24.06.2004 № 1862-IV // ВВР України. – 2004 – № 45. – 500 с. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1862-15>. (дата звернення 15.11.2022 року)
26. Кірсанова Т.О. Екологічний контролінг в системі управління підприємством : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.08.01 / Т.О. Кірсанова ; Сум. держ. ун-т. – Суми, 2004. – 20 с.
27. Аналітична оцінка та контроль бізнес-процесів в межах маркетингової стратегії суб'єкта гос-подарювання : монографія / за заг. ред. д.е.н., проф. Замули І.В. Житомир : Видавець О.О. Євенок, 2016. 388 с.
28. Гусев В.О., Мужилко О.О. Парадигма сталого інноваційного розвитку України. Економіка та держава. 2011. № 9. С. 115–118.
29. Туниця Ю.Ю. Еко-економіка і ринок: подолання суперчностей. Київ : Знання, 2006. 314 с.
30. Пелиньо Л.М. Місце екологічного обліку в сучасній системі бухгалтерського обліку та його важливе значення в сфері охорони довкілля.

Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України. 2008. No 18(2). С. 70–75.

31. Петрик О. Проблеми розвитку та здійснення екологічного аудиту в Україні. Вісник податкової служби України. 2004. No 16. С. 61–64.

32. Сторожук, Т., Дружинська, Н. (2021). ОРГАНІЗАЦІЯ ЕКОЛОГІЧНО ОРІЄНТОВАНОГО ОБЛІКУ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА. Економіка та суспільство, (25). URL <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-25-65> (дата звернення 15.11.2022 року)

33. Дерій В.А. Облік, аудит і аналіз екологічної діяльності підприємств: поняття, стан та напрями розвитку. Економічний аналіз. 2015. Том 19. No 2. С. 193–200

34. Прокопишин О.С., Гнатишин Л.Б. Моделювання бухгалтерського відображення екологічної діяльності в системі обліку сільськогосподарських підприємств. Наукові праці. Економіка. 2016. Випуск 263. Том 275. С. 78–83.

35. Беренда Н.І., Остапенко Н.В. Розвиток екологічного обліку в Україні з врахування світового досвіду. URL: <http://dspace.nuft.edu.ua/bitstream/123456789/6439/1/2..pdf> (дата звернення 15.11.2022 року)

36. Замула І.В. Бухгалтерський облік екологічної діяльності у забезпеченні стійкого розвитку економіки : монографія. Житомир : ЖДТУ, 2010. 440 с.

37. Папінко В.З. Облік і аналіз природоохоронної діяльності підприємств хімічної промисловості України : автореферат дис. на здобуття канд. екон. наук : 08.06.04. Тернопіль : Sam-Studio, 2004. 20 с.

38. Святохо Н.В. Особливості обліку витрат на природоохоронну діяльність промислових підприємств в Україні. Экономика и управление. 2010. No 5. С. 45–51.

39. Бухгалтерський фінансовий облік : Підручник для студентів спеціальності «Облік і аудит» вищих навчальних закладів [Бутинець Ф.Ф., Герасимович А.М. Кірейцев Г.Г. і ін.]; за ред. проф. Ф.Ф. Бутинця. [5-е вид., доп. і перероб]. Житомир : ПП «Рута», 2003. 726 с.

40. Гнилицька Л. Напрями удосконалення обліку, аналізу та аудиту витрат природоохоронної діяльності. Бухгалтерський облік і аудит. 2012. № 7. С. 13–17.

41. Китаєв О. В. Методичні підходи до визначення еколого-економічного рейтингу підприємства / О. В. Китаєв // Вісник Сумського державного університету. Серія “Економіка”. – 2003. – № 4(50). – С. 166-171.

42. Кобушко І. М. Теоретичні основи екологічного бюджетування. / І. М. Кобушко // Екологізація економіки та освіти як чинник сталого розвитку суспільства. Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України, 2005, вип. 15. – С. 320 -326.

43. СКЛЯР Л. Б. Методологічні принципи побудови економіко-екологічного аналізу. Економіка харчової промисловості, 2014, 3: 86-90.

44. Савицька Г.В. Аналіз фінансово-господарської діяльності: [Навчальний посібник] - 4-те вид., випр. и доп. М.: Инфра-М, 2008. 467 с.

45. «Про екологічний аудит». Закон України від 24.06.2004 № 1862-IV, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1862-15#Text> (дата звернення 16.11.2022 року)

46. Мельник Л.Г. Основи екології. Екологічна економіка та управління природокористуванням: Підручник. Суми: ВТД «Університетська книга». 2006. 759с.

47. Базилевич В.Д. Економічна теорія. Політекономія: [Навч. посіб.] – 2-ге вид., перероб. і доповн. К.: Знання. 2010. 327 с

48. Борнос В. М., Марчук І. В. Еколого-економічний аналіз структуризації показників виробництва. Вісник СУМДУ. 2006. Вип. 7. С. 53-58.

49. Мишенин Е. В. Эколого-экономический анализ как комплексная категория оценки экологически устойчивого развития / Е. В. Мишенин, Т. В. Токарева // Экологическая экономика и управление. – Сумы : ИПП „Мрия-1” ЛТД, 1997. – Т. 2 : Экономика для экологии. – 2002. – 125–129 с.

50. Танасієва М. М. Теоретико-методичні засади економіко-екологічного аналізу / М. М. Танасієва // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Сер. : Економічні науки. - 2013. - № 4. - С. 117-124.

51. Митяй О.В. Проектний аналіз: Навч. посіб. для студентів, викладачів ВНЗ. Рекомендовано МОН / О.В.Митяй — К., 2011. — 311 с.

52. Офіційний сайт ПАТ ЗМК "ЗАПОРІЖСТАЛЬ" URL <https://zaporizhstal.com/> (дата звернення 23.11.2022 року)

53. Гайдис Н.М. Фінансовий аналіз: Навч.-метод. посібник для студ. вищих навч. закл. / Національний банк України; Львівський банківський ін-т. —Л. : ЛБІ НБУ, 2006. —414с.7.

54. Базилінська О.Я. Фінансовий аналіз: теорія та практика: навчальний посібник / О. Я. Базилінська. —2-ге вид.. —К.: ЦУЛ, 2011. —328 с

55. Білик М.Д., Павловська О.В, Притуляк Н.М., Невмержицька Н.Ю. Фінансовий аналіз: Навч. посібник / Київський національний економічний ун-т ім. Вадима Гетьмана. —К. : КНЕУ, 2005. —592с.

56. Бочкарьова Т.О., Кулинич Р.О., Пігуль Н.Г. Показники рентабельності підприємств різних галузей України та шляхи підвищення їх рівня. Економіка і суспільство. 2017. Вип. 10. С. 188-193

57. Пандас А.В., Федерка Т.М. Особливості визначення рентабельності будівельних підприємств. Економіка і суспільство. 2020. Вип. 22. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2020-22-76> (дата звернення 12.11.2022)

58. РЕГІОНАЛЬНА ДОПОВІДЬ про стан навколишнього природного середовища Запорізької області у 2021 році м. Запоріжжя 2022р. - ЗАПОРІЗЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ Департамент захисту довкілля URL [/https://mepr.gov.ua/files/docs/EkoMonitoring/2022/regional/%B4%D1D0%B7%90%202021.pdf](https://mepr.gov.ua/files/docs/EkoMonitoring/2022/regional/%B4%D1D0%B7%90%202021.pdf) (дата звернення 30.11.2022 року)

59. Як на комбінаті «Запоріжсталь» працює управління охорони навколишнього середовища URL <http://iz.com.ua/zaporoje/yak-na-velikomu-zaporizkomu-pidpriyemstvi-kontrolyuyut-vikidi-u-atmosferne-povitrya-ta-richku-dnipro> (дата звернення 30.11.2022 року)

60. «Запоріжсталь» визнано «Лідером екоінвестицій» всеукраїнського рейтингу «Екотрансформація-2021» URL <https://ecolog-ua.com/news/liderstvo-i-ekotransformaciya-2021-ponad-50-nadyhayuchyh-keysiv-uspishnoyi-konsolidaciyi-zusy1> (дата звернення 01.12.2022 року)

ДОДАТКИ

Додаток А

Консолідований баланс (Звіт про фінансовий стан)

на 30.09.2021 р.

Форма № 1-к Код за ДКУД 180

Актив	Код рядка	На початок звітнього періоду	На кінець звітнього періоду
1	2	3	4
I. Необоротні активи			
Нематеріальні активи	1000	44940	43857
первісна вартість	1001	46333	78228
накопичена амортизація	1002	(1393)	(34371)
Незавершені капітальні інвестиції	1005	1273162	1851331
Основні засоби	1010	24372009	22775486
первісна вартість	1011	24441206	24805590
знос	1012	(69197)	(2030104)
Інвестиційна нерухомість	1015	6741	6741
<i>первісна вартість інвестиційної нерухомості</i>	<i>1016</i>	<i>6741</i>	<i>6741</i>
<i>знос інвестиційної нерухомості</i>	<i>1017</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
Довгострокові біологічні активи	1020	0	0
<i>первісна вартість довгострокових біологічних активів</i>	<i>1021</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
<i>накопичена амортизація довгострокових біологічних активів</i>	<i>1022</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
Довгострокові фінансові інвестиції:			
які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030	4548852	4377699
інші фінансові інвестиції	1035	0	0
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	0	0
Відстрочені податкові активи	1045	0	0
<i>Гудвіл</i>	<i>1050</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
Гудвіл при консолідації	1055	0	0
<i>Відстрочені аквізиційні витрати</i>	<i>1060</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
<i>Залишок коштів у централізованих страхових резервних фондах</i>	<i>1065</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
Інші необоротні активи	1090	1898	2215
Усього за розділом I	1095	30247602	29057329

Додаток Б

1	2	3	4
II. Оборотні активи			
Запаси	1100	5161423	7914804
<i>Виробничі запаси</i>	1101	2033855	2505074
<i>Незавершене виробництво</i>	1102	902384	2074571
<i>Готова продукція</i>	1103	2184885	3335060
<i>Товари</i>	1104	40299	99
Поточні біологічні активи	1110	0	0
<i>Депозити перестрахування</i>	1115	0	0
<i>Векселі одержані</i>	1120	0	0
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	8641853	19185502
Дебіторська заборгованість за розрахунками:			
за виданими авансами	1130	984130	936535
з бюджетом	1135	1168306	1413676
у тому числі з податку на прибуток	1136	2109	0
<i>Дебіторська заборгованість за розрахунками з нарахованих доходів</i>	1140	42681	2693445
<i>Дебіторська заборгованість за розрахунками із внутрішніх розрахунків</i>	1145	0	0
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	18754198	18664931
Поточні фінансові інвестиції	1160	0	0
Гроші та їх еквіваленти	1165	161557	757081
<i>Готівка</i>	1166	0	4
<i>Рахунки в банках</i>	1167	161554	757073
Витрати майбутніх періодів	1170	526937	587796
<i>Частка перестраховика у страхових резервах</i>	1180	0	0
у тому числі в:	1181	0	0
<i>резервах довгострокових зобов'язань</i>			
<i>резервах збитків або резервах належних виплат</i>	1182	0	0
<i>резервах незароблених премій</i>	1183	0	0
<i>інших страхових резервах</i>	1184	0	0
Інші оборотні активи	1190	770122	1092910
Усього за розділом II	1195	36211207	53246680
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200	265	265
Баланс	1300	66459074	82304274

Додаток В

Пасив	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
I. Власний капітал			
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	660920	660920
Внески до незареєстрованого статутного капіталу	1401	0	0
Капітал у дооцінках	1405	12948430	12084460
Додатковий капітал	1410	0	0
<i>Емісійний дохід</i>	1411	0	0
<i>Накопичені курсові різниці</i>	1412	0	0
Резервний капітал	1415	506200	506200
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	16787794	33834177
Неоплачений капітал	1425	(0)	(0)
Вилучений капітал	1430	(0)	(0)
<i>Інші резерви</i>	1435	0	0
Неконтрольована частка	1490	0	0
Усього за розділом I	1495	30903344	47085757
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення			
Відстрочені податкові зобов'язання	1500	420045	1741041
<i>Пенсійні зобов'язання</i>	1505	0	0
Довгострокові кредити банків	1510	363470	0
Інші довгострокові зобов'язання	1515	28328	2966
Довгострокові забезпечення	1520	2545401	2691650
<i>Довгострокові забезпечення витрат персоналу</i>	1521	0	0
Цільове фінансування	1525	309	284
<i>Благодійна допомога</i>	1526	0	0
<i>Страхові резерви</i>	1530	0	0
<i>у тому числі:</i>	1531	0	0
<i>резерв довгострокових зобов'язань</i>			
<i>резерв збитків або резерв належних виплат</i>	1532	0	0
<i>резерв незароблених премій</i>	1533	0	0
<i>інші страхові резерви</i>	1534	0	0
<i>Інвестиційні контракти</i>	1535	0	0
<i>Привозний фонд</i>	1540	0	0
<i>Резерв на виплату джек-поту</i>	1545	0	0
Усього за розділом II	1595	3357553	4435941
III. Поточні зобов'язання і забезпечення			
Короткострокові кредити банків	1600	3482251	2604475
<i>Векселі видані</i>	1605	0	0
Поточна кредиторська заборгованість за: довгостроковими зобов'язаннями	1610	4505	0
товари, роботи, послуги	1615	27445906	25868817
розрахунками з бюджетом	1620	93735	1292117
у тому числі з податку на прибуток	1621	0	1202634
розрахунками зі страхування	1625	21227	21445
розрахунками з оплати праці	1630	98939	100704
<i>Поточна кредиторська заборгованість за одержаними авансами</i>	1635	12956	8567
<i>Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з учасниками</i>	1640	13974	13974
<i>Поточна кредиторська заборгованість із внутрішніх розрахунків</i>	1645	0	0
<i>Поточна кредиторська заборгованість за страховою діяльністю</i>	1650	0	0
Поточні забезпечення	1660	288541	207995
Доходи майбутніх періодів	1665	410	514
<i>Відстрочені комісійні доходи від перестраховиків</i>	1670	0	0
Інші поточні зобов'язання	1690	735733	663968

Додаток Г

Усього за розділом III	1695	32198177	30782576
1	2	3	4
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	0	0
V. Чиста вартість активів недержавного пенсійного фонду	1800	0	0
Баланс	1900	66459074	82304274

Примітки: д/н

Керівник

Наталя Вікторівна Михайська

Головний бухгалтер

Світлана Олегівна Ампілогова

Підприємство ПУБЛІЧНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО
ЗАПОРІЗЬКИЙ МЕТАЛУРГІЙНИЙ КОМБІНАТ "ЗАПОРІЖСТАЛЬ"

Дата (рік, місяць, число)
за ЄДРПОУ

КОДИ
2021.01.01
00191230

Консолідований звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)
за 2020 рік

I ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ Форма № 2-к Код за ДКУД 1801008

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	45375570	46211742
Чисті зароблені страхові премії	2010	0	0
Премії підписані, валова сума	2011	0	0
Премії, передані у нерестраховання	2012	0	0
Зміна резерву незароблених премій, валова сума	2013	0	0
Зміна частки нерестраховиків у резерві незароблених премій	2014	0	0
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	(43473247)	(48411966)
Чисті позасемі збитки за страховими виплатами	2070	(0)	(0)
Валовий: прибуток	2090	1902323	0
збиток	2095	(0)	(2200224)
Дохід (витрати) від зміни у резервах довгострокових зобов'язань	2105	0	0
Дохід (витрати) від зміни інших страхових резервів	2110	0	0
Зміна інших страхових резервів, валова сума	2111	0	0
Зміна частки нерестраховиків в інших страхових резервах	2112	0	0
Інші операційні доходи	2120	157772	1689539
Дохід від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю	2121	0	0
Дохід від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	2122	0	0
Дохід від використання коштів, вивільнених від оподаткування	2123	0	0
Адміністративні витрати	2130	(635085)	(887661)
Витрати на збут	2150	(2563327)	(2603359)
Інші операційні витрати	2180	(2393632)	(425057)
Витрати від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю	2181	(0)	(0)
Витрати від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	2182	(0)	(0)
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток	2190	0	0
збиток	2195	(3531949)	(4426762)
Дохід від участі в капіталі	2200	669182	478129
Інші фінансові доходи	2220	23698	798208
Інші доходи	2240	254333	3336
Дохід від благодійної допомоги	2241	0	0
Фінансові витрати	2250	(1316048)	(603366)
Втрати від участі в капіталі	2255	(64236)	(0)
Інші витрати	2270	(100)	(743538)
Прибуток (збиток) від впливу інфляції на монетарні статті	2275	0	0
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток	2290	0	0
збиток	2295	(3965120)	(4493993)

Додаток Е

Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	822674	613682
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305	0	0
Чистий фінансовий результат: прибуток	2350	0	0
збиток	2355	(3142446)	(3880311)

II. СУКУПНИЙ ДОХІД

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Дооцінка (уцінка) необоротних активів	2400	1249409	4457930
Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів	2405	0	0
Накопичені курсові різниці	2410	0	0
Частка іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств	2415	(37065)	241652
Інший сукупний дохід	2445	(134345)	(324755)
Інший сукупний дохід до оподаткування	2450	1077999	4374827
Податок на прибуток, пов'язаний з іншим сукупним доходом	2455	(200711)	(743972)
Інший сукупний дохід після оподаткування	2460	877288	3630855
Сукупний дохід (сума рядків 2350, 2355 та 2460)	2465	(2265158)	(249456)
Чистий прибуток (збиток), що належить: власникам материнської компанії	2470	(3142446)	(3880311)
неконтрольованій частці	2475	0	0
Сукупний дохід, що належить: власникам материнської компанії	2480	(2265158)	(249456)
неконтрольованій частці	2485	0	0

III. ЕЛЕМЕНТИ ОПЕРАЦІЙНИХ ВИТРАТ

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Матеріальні затрати	2500	37231111	42163115
Витрати на оплату праці	2505	3154415	3169420
Відрахування на соціальні заходи	2510	668343	659443
Амортизація	2515	2466130	1982030
Інші операційні витрати	2520	5545292	4354035
Разом	2550	49065291	52328043

IV. РОЗРАХУНОК ПОКАЗНИКІВ ПРИБУТКОВОСТІ АКЦІЙ

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Середньорічна кількість простих акцій	2600	2643681779	2643681779
Скоригована середньорічна кількість простих акцій	2605	2643681779	2643681779
Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2610	(1,19)	(1,47)
Скоригований чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2615	(1,19)	(1,47)
Дивіденди на одну просту акцію	2650	0	0

Примітки:

(1)Фінансовий результат від операційної діяльності слід розраховувати як суму рядків 2190, 2195, 2240 та 2270, що складає збиток в сумі 3,277,716 тисяч гривень у 2020 році (2019 р.: збиток в сумі 5,166,964 тисячі гривень).

(2)Інші витрати у 2019 році, в основному, включають в себе зменшення корисності необоротних активів в сумі 517,403 тисячі гривень (примітка 5).

(3)Інші фінансові доходи у 2019 році, в основному, включають в себе прибуток від курсових різниць в сумі